

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
SZÁMITÁSTECHNIKAI ÉS AUTOMATIZÁLÁSI KUTATÓ INTÉZETE

PARTICIÓFEDÉSEK ÉS LEFOGÓHALMAZOK HIPERGRÁFOKBAN

Írta:

Gyárfás András

Kandidátusi értekezés

A kiadásért felel:

DR. VÁMOS TIBOR

ISBN 963 311 053 X

ISSN 0324-2951

Készült:

az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

házi sokszorosítójában

F.v.: Janoch Gyula

Tartalom

<u>Bevezetés</u>	5
1. <u>Particiófedések hipergráfokon</u>	9
1. Alapvető definíciók	9
2. Összefüggő részhipergráfok	10
3. s osztályu hipergráfok	11
4. Feloldható blokkrendszerek	13
2. <u>Teljes uniform hipergráfok particiófedései</u>	14
1. Példák particiófedésekre	14
2. K_n^s s -rétű particiófedéséről	16
3. K_n^2 3-rétű particiófedéséről	18
4. K_n^2 4-rétű particiófedéséről	23
5. K_n^2 s -rétű particiófedéséről	26
6. K_n^r particiófedései r -nél nem sokkal többnél	28
3. <u>Teljes r osztályu hipergráfok particiófedései</u>	36
1. Két tétel r osztályu hipergráfokra	36
2. Teljes páros gráfok particiófedései	40
4. <u>$\mathcal{V}_k$ és $\mathcal{T}$ kapcsolatáról hipergráfok összegében</u>	47
1. $\mathcal{V}_k$ és $\mathcal{T}$ hipergráfok t -szerezésében	47
2. $\mathcal{V}_k$ és $\mathcal{T}$ hipergráfok diszjunkt összegében	52
5. <u>Nem csökkenthető lefogóhalmazok számáról</u>	57
6. <u>Fogalmak, jelölések</u>	59

Bevezetés

Ezen értekezés a kombinatorika egy jelentős, viszonylag új, és dinamikusan fejlődő ágához, a hipergráfok elméletéhez kapcsolódik. A hipergráfok a gráfok általánosításai. Az első monográfia, melyben a hipergráfoknak külön fejezetek vannak szentelve, C.Berge könyve [3]. E könyv megjelenésétől /1970/ általános a hipergráf elnevezés, az elmélet alapjai azonban régebbre nyulnak vissza, halmazrendszerek, r -gráfok, általánosított gráfok elnevezéssel sok dolgozat foglalkozott olyan kérdésekkel, melyeket ma a hipergráfok elméletéhez sorolunk.

Ertekezésünk hipergráfok éleinek csucspartíciókkal történő lefedéseivel, továbbá hipergráfok éleinek lefoghalmazaival foglalkozik, és e két kérdés összefüggéseivel. Az előbbit azért tartjuk érdekesnek, mert több ismert problémához kapcsolódik - ezt későbbiekben részletezzük - az utóbbira pedig a kombinatorika számos kérdése visszavezethető. Lefoghalmazokkal kapcsolatos eredmények és problémák sokasága található [3] és [13] művekben.

Az értekezés nagyobb része /1.,2.,3. fejezet/ egy problémakörrel, teljes és s -osztályu teljes hipergráfok partíciófedéseivel foglalkozik. Egy hipergráf partíciófedésén a csucsok olyan partícióit értjük, melynél minden él benne van valamelyik partíció valamelyik osztályában. Egy s számú partícióból álló partíciófedést s -rétű partíciófedésnek nevezünk. Erdeklődésünk főleg olyan problémák

felé irányul, hogy egy s -rétű particiófedés esetén mekkora fedőhalmaznak kell léteznie, illetve hány fedőhalmazzal fedhetők le a hipergráf csúcsai. Kiderül, hogy e kérdéseknek több arculata van. A következő tételt három ekvivalens alakban is kimondjuk, ezzel érzékeltetve ezt a többarcúságot:

1.tétel: K_n^s /a teljes s rangú uniform n pontú hipergráf,
 $s \leq n/$ s -rétű particiófedése csak triviális lehet, azaz
 valamelyik partició egyetlen fedőhalmazból áll.

1'.tétel: K_n^s éleinek minden s szinnel való színezésében
 valamelyik szín élei összefüggő, n csúcsú részhipergráfot
 alkotnak.

1''.tétel: Ha egy s osztályú hipergráfban bármely s élnek
 van közös csúcsa, akkor az összes élnek van közös csúcsa.
 /feltételezve, hogy létezik legalább s számú él./

Általában H hipergráf s -rétű particiófedéseire vonatkozó kérdéseket H duális hipergráfjára átfogalmazva s -osztályú hipergráfokra vonatkozó problémákat nyerünk - ezek közül az egyik H.Ryser egy sejtése, mely szerint egy s osztályú hipergráfra $T \leq (s-1)V$, ahol V a független élek maximális számát, T pedig az éleket lefogó csúcsok minimális számát jelenti. E sejtésnek két speciális esetét bizonyítjuk be, a $V = 1$, $s=3$ és a $V = 1$, $s=4$ eseteket / 2.tétel és 4.tétel/. $V = 1$ esetére minden s -re bebi-

zonyitjuk e sejtés egy következményét, hogy egy s osztályu e élű hipergráf $V = 1$ esetén tartalmaz $\left[\frac{e}{s-1} \right]^*$ fokú csucot / 5.tétel/. A Ryser sejtés $s=2$ -re Kőnig Dénes ismert tételét adja [12], mely szerint páros gráfban a független élek maximális száma és az éleket lefogó pontok minimális száma megegyezik. Az $s \geq 3$ esetben a nehézség éppen az, hogy a lefogóhalmazokat és az élpakolásokat nem tudjuk célszerűen kapcsolatba hozni.

A particiófedések témája egy másik megfogalmazásban általánosított Ramsey-típusu problémákhoz kapcsolódik: azt kérdezzük, hogy egy teljes /vagy s osztályu teljes/ hipergráf éleit színezve, mekkora összefüggő monokromatikus részhipergráf létezik? Ezt a kérdést gráfok esetére Gerencsér László és a szerző [6] dolgozatában vetette fel. Itt hipergráfokra vetjük fel ugyanezt a kérdést. Megjegyezzük, hogy ebből az irányból kezdtük vizsgálni a particiófedések kérdését. A 3.tétel általánosítja a [6] ill.

[1]-ben szereplő eredményt, mely szerint egy teljes gráf éleinek 3-színezésében mindig van egy, kb. a pontszám fele nagyságú összefüggő egyszínű részgráf. Az 5.tétel megjavítja [6] becslését s színnel való színezés esetére, lényegében a lehető legjobb becslést kapjuk: n pontu teljes gráf éleit s színnel színezve, mindig van egy legalább $\left[\frac{n}{s-1} \right]^*$ pontu egyszínű összefüggő részgráf. A 6. és 7.tétel "valódi" hipergráf-tétel, olyan értelemben, hogy gráfokra nem érvényesek. A 7.tétel így szól: $s \geq 3$ esetén K_n^s éleit $s+1$ színnel színezve, valamelyik színben van egy legalább $\left[\frac{n \cdot s}{s+1} \right]^*$ pontu összefüggő egyszínű részhipergráf -

és ez a lehető legjobb eredmény. A 6.tétel ezt $s+1$ -ről $s+j$ színre általánosítja, ahol j kicsi s -hez képest. Ebben az esetben az eredmény csak asszimptotikusan pontos.

Egy hipergráf lefogóhalmazán csucsainak olyan rész-halmazát szokás érteni, melynek minden éllel van közös csuccsa. Az eddig vázolt problémák legtöbbször kapcsolatban van lefogóhalmazokkal, ez az oka annak, hogy további két fejezetben foglalkozunk velük. A 4. fejezet hipergráfok összegének lefogóhalmazáival foglalkozik - ezek a vizsgálatok Lehel Jenő és a szerző korábbi / [7] és [8] / dolgozataihoz kapcsolódnak, itt azonban elsősorban hipergráf-elméleti szempontból vizsgáljuk a kérdést. Bebizonyítjuk C.Berge egy sejtését /12.tétel/ továbbá, hogy kiegyensúlyozott /balanced/ hipergráfok összegében $\vee$ korlátossága $\mathcal{T}$ korlátosságát vonja maga után. A fejezet néhány negatív eredményt is tartalmaz. Az 5. fejezet egy minimális lefogóhalmazok számára vonatkozó becslést ismerttet egy következményével: egy r rangú hipergráfnak legfeljebb r^k legfeljebb k elemű minimális lefogóhalmaza lehet.

A szokásostól eltérően a használt fogalmakat és jelöléseket a disszertáció végére helyeztük el.

1. Particiófedések hipergráfokon.

1. Legyen $H = /V, E/$ egy hipergráf. H csucsainak particióján V diszjunkt, nem üres osztályozását értjük. Legyen adva H csucsainak néhány, mondjuk s számú particiója. Azt mondjuk, hogy ezen s partició lefedí H éleit, ha E minden elemét tartalmazza valamelyik partició valamelyik osztálya. A particiók osztályait fedőhalmazoknak fogjuk nevezni. H éleinek lefedését s particióval az s -rétű particiófedés kifejezéssel is helyettesíteni fogjuk a rövidség kedvéért. Ha nem lényeges az, hogy hány partició szerepel, egyszerűen particiófedésről beszélünk.

Legyen P és Q két partició H hipergráfon. Azt mondjuk, hogy P finomabb Q -nál, ha P minden fedőhalmaza része Q valamely fedőhalmazának. Egy hipergráf particióin ez nyilván részben rendezést definiál. Ha P és Q particiófedések H hipergráfon, akkor P -t finomabbnak mondjuk Q -nál, ha minden P -beli partició finomabb valamely Q -belinél.

Egy partició triviális, ha egyetlen fedőhalmazból áll. Egy particiófedés triviális, ha van triviális particiója. Nyilvánvaló, hogy egy triviális particiófedésnél minden más particiófedés finomabb.

Legyen P particiófedés $H = /V, E/$ hipergráfon. Tekintsük azt a hipergráfot, melynek csucshalmaza V , élei pedig P particióinak fedőhalmazai. Ha egy fedőhalmaz több particióban is szerepel, akkor ezt megfelelő multiplicitás-

sal vesszük. Az így definiált hipergráfot P fedéshipergráfjának nevezzük, és $H/P/$ -vel jelöljük. Jegyezzük meg, hogy $H/P/$ hipergráf nem mindig egyszerű hipergráf. $H/P/$ azon részhipergráfjait, melyek egy partíció fedőhalmazából állnak, a partíció párhuzamos osztályának nevezzük. Egy párhuzamos osztály nyilván $H/P/$ csucsait lefedő független érendszer. A $H/P/$ hipergráf élei természetesen lefedik H éleit.

Sokszor fog szerephez jutni $H/P/$ -nek az a részhipergráfja, mely $H/P/$ /tartalmazásra/ maximális éleiből áll - egy élt csak egyszeres multiplicitással számolva. Ezt a hipergráfot P partíciófedés bázishipergráfjának nevezzük és $H/P_{\max}/$ -al jelöljük. Beszélhetünk $H/P_{\max}/$ párhuzamos osztályairól is - ezek $H/P_{\max}/$ azon részhipergráfjai, melyek élei egy partícióhoz tartoznak. Egy párhuzamos osztály $H/P_{\max}/$ -ban független érendszer - $H/P_{\max}/$ csucsait azonban nem biztos, hogy lefedi egy párhuzamos osztály. Jegyezzük meg, hogy $H/P_{\max}/$ bármely két különböző élére $e \neq f$. Két partíciófedés hasonló, ha bázishipergráfjaik izomorfak, és a párhuzamos osztályok is egymásba mennek át az izomorfizmusnál. A hasonlóság nyilván ekvivalencia reláció egy hipergráf partíciófedései között.

2. Tekintsük most a $H=V, E/$ hipergráf egy élszínezését s színnel. H maximális egyszínű részhipergráfjainak összefüggő komponensei s -rétű partíciófedést definiálnak H -n. Ezt a partíciófedést az élszínezés által generált parti-

ciófedésnek nevezzük. Másrészt, ha kiindulunk H egy s -rétű particiófedéséből, akkor ebből kaphatunk élszinezést úgy, hogy azokat az éleket, melyek az i . partició egy fedőhalmazába esnek, az i . szinnel szinezünk, minden $1 \leq i \leq s$ -re. Ily módon persze egy él több színt kaphat, ezért a többször szinezett élekről hagyjunk el színeket izlés szerint, amíg végül minden élhez csak egy szín lesz rendelve. Egy élszinezést, mely a fenti módon adódik, particiófedés által generált élszinezésnek nevezzük. A definíciók közvetlen folyományai a következő állítások:

- A1: H hipergráfon egy s -rétű particiófedés olyan élszinezéseket generál, melyekben legfeljebb s szín van.
- A2: Ha egy élszinezést H hipergráfon P particiófedés generálja, akkor ez az élszinezés olyan Q particiófedést generál H -n, mely P -nél finomabb.
- A3: Az élek s szinnel való szinezése s -rétű particiófedést generál.

3. Legyen P particiófedés H hipergráfon és tekintsük ennek $H/P/$ fedéshipergráfját. $H/P/$ duális hipergráfjára mondunk ki két állítást, melyek a definíciók következményei:

- A4: Ha P s -rétű particiófedés H -n, akkor $H/P/$ duálisa s -osztályu hipergráf, melyben nincs izolált csucs.
- A5: H hipergráf egy élének $H/P/$ duálisában élhalmaz felel meg - ezen élhalmaznak van közös csucsa.

Egy s osztályu, izolált csucsot nem tartalmazó hipergráfból kiindulva, a duális hipergráf segítségével s -rétű par-

ticiófedést konstruálhatunk. Vegyünk egy s osztályu, izolált csucst nem tartalmazó hipergráfot, melyben élhalmazok vannak kijelölve, úgy, hogy minden egyes élhalmaznak van közös csucsa. Tekintsük ennek duális hipergráfját, és legyen

V a duális hipergráf csucsainak halmaza

E az s osztályu hipergráf kijelölt élhalmazainak megfelelő pontthalmazok V -ben

P particiófedés egyes particióit az s osztályu hipergráf csucssztályai definiálják - azaz a duális hipergráf élei alkotják a particiófedést.

A6: A fenti módszerrel kapott $H = /V, E/$ hipergráfon P s-rétű particiófedés.

Erdemes kiemelni azt az esetet, amikor P particiófedést egy teljes, uniform hipergráfon definiáljuk. Ebben az esetben ugyanis az A4., A5., A6. állításokban megfogalmazott párhuzam az s osztályu hipergráfok és a particiófedések között egyszerűsödik:

A7: Ha K_n^r -en P egy s-rétű particiófedés, akkor K_n^r fedés-hipergráfjának duális hipergráfja olyan s osztályu, n élű hipergráf, melyben bármely r élnek van közös csucsa. Fordítva, egy n élű, s osztályu hipergráf, melyben bármely r élnek van közös csucsa, és nincs izolált pontja, definiál egy s-rétű particiófedést K_n^r hipergráfon.

Jegyezzük meg, hogy az s-rétű particiófedések és a megfelelő s osztályu hipergráfok ekvivalens fogalmak. Ez

azt jelenti, hogy az A4., A5., A6. és A7.-ben kifejezett leképezések az s-rétű partíciófedések és bizonyos s osztályu hipergráfok között egymás inverzei. Ennek átgondolásához csak az kell, hogy egy hipergráf duálisának duálisa az eredeti hipergráffal izomorf.

4. Tekintsük azt az esetet, amikor H-t teljes uniform hipergráfnak választjuk, azaz $H = K_n^t$ /A későbbi tételek nagy részénél így fogjuk H-t megválasztani/. Ebben az esetben a partíciófedéseknek kapcsolatuk van az u.n. feloldható /resolvable/ t-design-okkal. [5]. Minden feloldható t-design $\lambda = 1$ -el egy partíciófedést ad, amelyben egy paralell osztály felel meg egy partíciónak, a blokkok pedig a fedőhalmazoknak. A partíciófedés a feloldható t-designoknál "szabadabb" struktúra, hiszen itt azt akarjuk csupán, hogy H minden éle legalább egy fedőhalmazban legyen benne. Bizonyos "kritikus" esetekben azonban egy partíciófedés léte vagy nemléte pontosan a megfelelő feloldható t-design létezésén múlik.

2. Teljes, uniform hipergráfok particiófedései.

1. Néhány példát adunk particiófedésekre.

P1. Legyen $n \geq r$ és osszuk fel K_n^r csucsait egyenletesen $r+1$ részre, jelölje A_i az i . részt. K_n^r $r+1$ -rétű particiófedését definiáljuk így: az i . partició egyik fedőhalmaza A_i , a másik $V/K_n^r - A_i$. A fedéshipergráf és bázishipergráf rangja $\left[\frac{n \cdot r}{r+1} \right]^*$, és a bázishipergráfban minden pont foka r .

P2. $j, u \geq 1$ és $n = \lfloor r-1/j \rfloor u + \lfloor j+1/u \rfloor$ választással bontsuk fel K_n^r csucsait $A_1, A_2, \dots, A_j, A_{j+1}$ diszjunkt u elemű halmazokra, továbbá $B_1, B_2, \dots, B_{r-1}$ diszjunkt ju elemű halmazokra. K_n^r $r+j$ -rétű particiófedésének bázishipergráfját definiáljuk: az élek az $\bigcup_{k=1}^{r-1} B_k \cup A_i$ halmazok $/i=1, 2, \dots, j, j+1/$ és az $\bigcup_{k=1}^{j+1} A_k \cup \bigcup_{k \neq i} B_k$ halmazok $/i=1, 2, \dots, r/$. Az ilyen módon kapott bázishipergráf uniform, rangja $\lfloor r-1/j \rfloor u + u$. Minden pont foka r vagy $r+1$. Megjegyezzük, hogy $j=1$ esetén az első példát, P1-et adja P2 is.

P3. Legyen r páratlan és 3-al osztható. Tekintsünk $r/r+1$ pontot egy M mátrixban elhelyezve, melynek r sora és $r+1$ oszlopa van. A mátrix elemei lesznek hipergráfunk pontjai. Definiáljuk $E_1, E_2, \dots, E_k$ éleket $k = \frac{3/r+1/}{2}$ -re a következő módon:

- a. $1 \leq i \leq r+1$ -re, páratlan i -re E_i -t úgy kapjuk, hogy M -ből elhagyjuk az i . oszlopot és az $i+1$ -ik oszlop felső $\frac{r}{3}$ elemét.

$1 \leq i \leq r+1$ -re, páros i -re E_i -t úgy kapjuk, hogy M -ből elhagyjuk az i . oszlopot és az $i-1$ -ik oszlop felső $\frac{r}{3}$ elemét.

b. $1 \leq i \leq \frac{r+1}{2}$ -re E_{r+1+i} -t úgy kapjuk, hogy M -ből elhagyjuk a $2i$ -edik és $2i-1$ -edik oszlop alsó $\frac{2 \cdot r}{3}$ elemét.

Könnyű belátni, hogy az E_i élek $/1 \leq i \leq k/$ lefedik M összes r elemű részalmazát, ezért az E_i , $M - E_i$ élek egy k -rétű partíciófedést alkotnak $K_{r/r+1}^r$ -en. A bázishipergráf uniform és rangja $r/r - \frac{1}{3}$.

Megjegyzés: a fenti konstrukció kiterjeszthető minden $r/r+1/u$ alakú n számra $/u \geq 1, \text{ egész}/$, úgy, hogy egy pont helyébe u pontot teszünk. Ekkor továbbra is k -rétű partíciófedést kapunk, a bázishipergráf /és fedéshipergráf/ rangja pedig $u \cdot r / r - \frac{1}{3}$ lesz.

P4. Legyen n ponton adva egy feloldható t -design, $\lambda = 1$ paraméterrel, r párhuzamos osztállyal, melyben b nagyságú blokkok vannak. /Például $n=8$, $t=3$, $r=7$, $b=4$ esetén az 1234-5678, 1256-3478, 3456-1278, 1457-2368, 2357-1468, 2458-1367, 1358-2467 egy ilyen 3-design/

Tekintsük most a fenti adatokkal K_n^t r -rétű fedését. Ha ezt úgy akarjuk megcsinálni, hogy a fedéshipergráf rangja a lehető legkisebb legyen, akkor ez a rang nyilván b , és a feloldható t -design egy ilyen r -rétű fedést szolgáltat.

Baranyai Zsolt szép eredménye szerint [2], ha n osztható t -vel, akkor az n elemű halmaz összes t elemű részalmazából álló t -design $/\lambda = 1/$ feloldható, ezért igaz

a következő tétel:

Tétel: Ha n osztható t -vel, akkor K_n^t -nek van olyan $t \cdot \binom{n}{t} \cdot \frac{1}{n}$ -rétű particiófedése, melyben a fedéshipergráf rangja t .

Egy másik, szép eredmény D.K.Ray-Chaudhuri és R.M.Wilson tétele [5], mely a $t=2$ esetre vonatkozik, és azt mondja ki, hogy minden $k \geq 2$ -höz van olyan C/k konstans, hogy $n \geq C/k$ és $n \equiv k \pmod{k-1}$ esetén létezik $/n, k, 1/$ feloldható blokkrendszer. Ez példát ad particiófedésre is.

2. K_n^s s -rétű particiófedése.

Irjunk fel egy egyszerű állítást, mely Erdős Páltól származik:

A8: Ha K_n^2 éleit két színnel színezzük, akkor tartalmaz n pontu egyszínű, összefüggő részgráfot.

Ezzel ekvivalens állításokat írhatunk fel az első fejezet fogalmait és apró állításait használva:

A9: K_n^2 2-rétű particiófedése csak triviális lehet.

A10: Ha egy 2-osztályú hipergráfban /páros gráf/ bármely két élnek van közös pontja, akkor az összesnek is van.

Megjegyezzük, hogy A8 és A9 ekvivalenciája A1, A2 és A3-ból, A9 és A10 ekvivalenciája pedig A7-ből következik. Az állítások közül A10 az, melynek igazsága a legnyilvánvalóbb.

A továbbiakban előforduló tételek esetében is fennáll a lehetőség, hogy e három tálalás között válasszunk. Az első beállításban általánosított Ramsey-problémák, a má-

sodikban hipergráfok éleinek fedése, a harmadikban s osztályu hipergráfok tulajdonságai címszavakkal lehetne jelezni a tétel hovatartozását. Igyekezzünk mindig kiemelni azt a változatot, mely a leginkább kifejező.

Az A8. állítás tetszetős, de nem mély általánosítása a következő:

1. tétel: K_n^s éleit s színnel színezve, valamelyik színben van egyszínű n pontu összefüggő részhipergráf.

1. következmény: K_n^s s -rétű partíciófedése mindig triviális.

2. következmény: Ha egy s osztályu hipergráfban bármely s élnek van közös pontja, akkor az összes élnek van. Ugy is kifejezhető ez, hogy $\bigvee_{s-1} = s-1$ -ből $\top = 1$ következik. /Itt, és a továbbiakban feltesszük, hogy a "bármely s élnek van közös pontja" kifejezés használata feltételezi, hogy legalább s él van./

1. tétel bizonyítása: A színek és a pontok számára vonatkozó indukciót alkalmazunk. $s=2$ esetére a tétel A8.-ból következik minden n -re. $n=s$ esetén a tétel nyilvánvalóan igaz minden s -re. E két dolog biztosítja, hogy az indukció működik. Legyen $s \geq 3$, $n > s$ és p tetszőleges pont K_n^s -ből. Hagyjuk el a p pontot K_n^s -ből, a kapott K_{n-1}^s hipergráfnak az indukciós feltevés értelmében van egyszínű, pl. piros $n-1$ pontu, összefüggő H részhipergráfja. Ha p -re illeszkedik K_n^s -ben piros él, akkor ezt H -hoz hozzávéve n pontu összefüggő piros részhipergráfot kapunk, és ezt akartuk bizonyítani. Ha p -re nem illeszke-

dik piros él, akkor vágjuk le p -t K_n^S -ből. Így a K_{n-1}^{S-1} hipergráfhoz jutunk, az indukciós feltevés értelmében ennek van egyszínű, pl. kék $n-1$ pontu összefüggő H' részhipergráfja. H' minden éléhez p pontot visszatéve K_n^S kék, n pontu, összefüggő részhipergráfját kapjuk. $\square\square\square$

3. K_n^2 3-rétű fedéseiről.

Láttuk, hogy K_n^2 2-rétű particiófedése csak triviális lehet. Nézzük meg K_n^2 3-rétű particiófedéseinek strukturáját. K_n^2 hipergráfon speciális 3-rétű particiófedéseket definiálunk. Legyen $V/K_n^2 = A_1 \cup A_2 \cup A_3 \cup A_4$, ahol A_i -k diszjunkt halmazok és A_4 üres is lehet, a többi azonban nem üres. A particiófedés bázishipergráfjának élei az $A_i \cup A_j$ halmazok $i \neq j$ -re. Megadjuk a párhuzamos osztályokat:

$$\begin{aligned} PO_1 &= \{A_1 \cup A_2, A_3 \cup A_4\} & PO_1 &= \{A_1 \cup A_2\} \\ PO_2 &= \{A_1 \cup A_3, A_2 \cup A_4\} \text{ ha } A_4 \neq \emptyset & PO_2 &= \{A_1 \cup A_3\} \text{ ha } A_4 = \emptyset \\ PO_3 &= \{A_1 \cup A_4, A_2 \cup A_3\} & PO_3 &= \{A_2 \cup A_3\} \end{aligned}$$

A definiált bázishipergráfokat B_1 -el és B_2 -vel jelöljük. Megjegyezzük, $A_4 \neq \emptyset$ esetén a párhuzamos osztályok megadásával már particiófedést kaptunk, $A_4 = \emptyset$ esetén azonban még nem.

2.Tétel: K_n^2 3-rétű, nem triviális particiófedésének bázishipergráfja izomorf a fent megadott hipergráfok valamelyikével. /Az izomorfia a párhuzamos osztályok megfeleltetését is beleértve/.

1.Következmény: K_n^2 3-rétű nem-triviális P particiófedé-

sénél $\varphi / H/P// = 2$.

2.Következmény: K_n^2 éleinek minden 3-színezésében van egy legalább $\left\lfloor \frac{n}{2} \right\rfloor^*$ pontu egyszínű, összefüggő részgráf.

A 2.Tétel segítségével a 2.Következménynél erősebb állítást is kimondhatunk, mely az ugynevezett általánosított Ramsey elméletbe is beleillik. Ehhez vezessük be a következő jelölést: $r/k_1, k_2, k_3/$ jelölje azt a legkisebb természetes számot, melyre igaz a következő: $n = r/k_1, k_2, k_3/$ -re K_n^2 gráf éleit tetszőlegesen három színnel színezve, valamely i -re $/i=1, 2, 3/$ K_n^2 tartalmaz egy legalább k_i pontu összefüggő, egyszínű részgráfot.

3.Tétel: legyen $2 \leq k_1 \leq k_2 \leq k_3$, ekkor

$$r/k_1, k_2, k_3/ = \begin{cases} 4m - 2 & \text{ha } k_1 = k_2 = k_3 = 2m \\ \max / 2k_1 - 1, \left\lfloor \frac{k_1 + k_2 + k_3 - 1}{2} \right\rfloor, k_3 / \end{cases}$$

Megjegyzés: A tétel speciális esete, a $k_1 = k_2 = k_3 = k$ u.n. diagonális eset szerepel [6]-ban, $k=2m$ esetére hibásan, ezt Andrásfai javította [1].

2.Tétel bizonyítása: legyen $P \neq K_n^2$ nem triviális 3-rétű fedése. Tekintsük P bázishipergráfját, ebben minden párhuzamos osztályban van él - ellenkező esetben K_n^2 -t P két particiója is lefedi, ekkor A9. állítás miatt ez csak triviális particiófedés lehet, ami ellentmond annak, hogy P nem triviális. Legyen e és f $H/P_{\max}/$ két éle különböző párhuzamos osztályokból. $e-f$ és $f-e$ nem üres, a közöttük futó éleket $H/P_{\max}/$ harmadik párhuzamos osztályá-

ból való g él fedheti csak le. $e \cap f \neq \emptyset$, különben $g \supseteq e$ /és $g \supseteq f$ / lenne, ami $H/P_{\max}$ -ban lehetetlen. Két eset lehet: a./ ha $e \cup f = V/H$ akkor könnyű látni, hogy e, f, g élek alkotják $H/P_{\max}$ éleit, ekkor $H/P_{\max}$ nyilván izomorf B_2 -vel. / $e \cap f$, $e \cap g$ és $f \cap g$ alkotják A_1, A_2, A_3 halmazokat/. b./ ha $e \cup f$ valódi része V/H -nak, akkor $e \cap f$ és $V/H - /e \cup f/$ közötti éleket $H/P_{\max}$ valamely g_1 éle fedheti csak, mely e -t és f -et tartalmazó párhuzamos osztályban nincs benne. $g \cap g_1 = \emptyset$, hiszen g és g_1 ugyanabban a párhuzamos osztályban van. Az előzőhöz hasonló érvelés mutatja, hogy $V/H - /e \cup f/$ és $e-f$ közötti éleket olyan f_1 , $V/H - /e \cup f/$ és $e-f$ közötti éleket olyan e_1 él fedheti csak, melyre e, e_1 ill. f, f_1 ugyanabban a párhuzamos osztályban van. e, e_1, f, f_1, g, g_1 éleken kívül több él nem is lehet $H/P_{\max}$ -ban, ezt könnyű ellenőrizni, ily módon $H/P_{\max}$ izomorf B_1 -el. $\square$

3.Tétel bizonyítása: jelölje $f = f/k_1, k_2, k_3/$ a tételben szereplő függvényt. Belátjuk először, hogy

$$r/k_1, k_2, k_3/ \leq f \quad /i/$$

Tekintsük e célból K_f^2 -nek tetszőleges 3-színezését, és nézzük a színezés által generált particiófedést K_f^2 -n. Ha ez triviális, akkor valamely színben van egy összefüggő, egyszínű részgráf és f definíciója olyan, hogy $\max/k_1, k_2, k_3/ \leq f$. Feltehetjük ezért, hogy a particiófedés nem triviális. Alkalmazzuk a 2.Tételt, e szerint a particiófedés bázishipergráfja izomorf B_1 -el, vagy B_2 -vel. a. Ha B_1 -el izomorf, válasszuk ki azt az A_i, A_j párt, melyre $|A_i| + |A_j|$ a legnagyobb. $k_1 = k_2 = k_3 = 2m$

esetén $f=4m-2$, ezért $|A_i| + |A_j| \geq 2m-1$, de ha itt egyenlőség áll, akkor pl. $|A_i| \geq m$. Mivel a másik két halmaz is $2m-1$ elemű együttesen, ezért pl. $|A_k| \geq m$, ahol k különbözik i -től és j -től. $|A_i| + |A_k| \geq 2m$, ami ellentmond A_i és A_j választásának. Azt találtuk tehát, hogy $|A_i| + |A_j| \geq 2m = k_1 = k_2 = k_3$. $A_i \cup A_j$ azonban a particiófedéshez tartozó fedőhalmaz, ezért összefüggő egyszínű részgráfnak felel meg, ezzel a $k_1 = k_2 = k_3 = 2m$ esetet elintéztük. Minden más esetben $f \geq 2k_1 - 1$ és az első színnek megfelelő párhuzamos osztály két diszjunkt éle közül valamelyik legalább k_1 elemű, ami egy legalább k_1 pontu, összefüggő összefüggő egyszínű részgráfot jelent az első színben.

b./ Ha K_F^2 3-színezése által generált particiófedés bázishipergráfja B_2 -vel izomorf, akkor az

$$f \geq \left\lfloor \frac{k_1 + k_2 + k_3 - 1}{2} \right\rfloor$$
 egyenlőtlenséget használjuk ki, melyhez csak a $k_1 = k_2 = k_3 = 2m$ esetben férhet kétség, azonban ekkor is $f = 4m - 2 \geq \left\lfloor \frac{6m - 1}{2} \right\rfloor$ minden $m \geq 1$ -re.

A B_2 definíciójában szereplő A_1, A_2, A_3 halmazokra feltehetjük, hogy $|A_1| + |A_2| \leq k_1 - 1$, $|A_1| + |A_3| \leq k_2 - 1$ és $|A_2| + |A_3| \leq k_3 - 1$, különben nincs mit bizonyítani. Ezen egyenlőtlenségeket összeadva $2f \leq k_1 + k_2 + k_3 - 3$ adódik, ahonnan

$$f \leq \frac{k_1 + k_2 + k_3 - 3}{2} < \left\lfloor \frac{k_1 + k_2 + k_3 - 1}{2} \right\rfloor$$
 ami ellentmondás, ezzel /i/-t igazoltuk.

Hátra van még annak igazolása, hogy

$$r/k_1, k_2, k_3/ \geq f \quad //ii//$$

Definiálnunk kell ehhez K_{f-1}^2 alkalmas 3-színezését. Ha

$k_1=k_2=k_3=2m$, akkor $f-1=4m-3$. B_1 -ben $|A_1| = |A_2| = |A_3| = m-1$, $|A_4| = m$ választással a bázishipergráf által generált színezésben legfeljebb $2m-1$ nagyságú egyszínű összefüggő rész lesz. Ha $f=2k_1-1$ és k_1 páros, pl. $k_1=2m$, akkor B_1 -ben legyen $|A_1| = |A_4| = m$, $|A_2| = |A_3| = m-1$. Ekkor az 1-es és a 2-es színben legfeljebb $2m-1$, a hármas színben $2m$ nagyságú összefüggő részt generál B_1 . $k_2 \geq k_1$ és $k_3 > k_1$ miatt ez megfelel. $/k_3 = k_1$ nem lehet, mert ekkor $k_1=k_2=k_3=2m$ lenne, amit már előzőleg elintéztünk/. Ha $f=2k_1-1$ és k_1 páratlan, pl. $k_1=2m+1$, akkor $f-1=4m$, és B_1 -ben valamennyi A_i -t $/i=1,2,3,4/$ m -eleműnek választva, mindhárom színben legfeljebb $2m=k_1-1$ nagyságú összefüggő részt generál B_1 .

Ha $\sum_{i=1}^3 k_i$ páratlan, és $f = \left\lfloor \frac{k_1+k_2+k_3-1}{2} \right\rfloor$, akkor

B_2 -ben

$$|A_1| = \frac{k_1+k_2+k_3-1}{2}, \quad |A_2| = \frac{k_1+k_3+k_2-1}{2}, \quad |A_3| = \frac{k_2+k_3-k_1-1}{2}$$

választással egész számok a törtek, továbbá nem negatívak, ezt elég A_1 esetén ellenőrizni: $k_3 < f$, mert különben k_3 lett volna a maximum $/k_3=f$ esetet ott intézzük el, ahol k_3 a maximum/.

$$k_3 < f = \frac{k_1+k_2+k_3-1}{2}, \quad \text{ahonnan } 0 < k_1+k_2-k_3-1$$

adódik. A B_2 által generált színezésben k_1-1, k_2-1, k_3-1 nagyságú összefüggő részek vannak az egyes színekben, és

$$\sum_{i=1}^3 |A_i| = f-1.$$

Ha $\sum_{i=1}^3 k_i$ páros, akkor A_i -k elemszámát csöppet módosítani kell:

$$|A_1| = \frac{k_1+k_2-k_3}{2}, \quad |A_2| = \frac{k_1+k_3-k_2-2}{2}, \quad |A_3| = \frac{k_2+k_3-k_1-2}{2}$$

Ebben az esetben k_1-1 , k_2-1 , k_3-2 nagyságu összefüggő egyszínű részgráfok vannak legfeljebb a B_2 által generált színezésben.

Végezetül, ha $f=k_3$, akkor K_{f-1}^2 valamennyi élét a harmadik színnel színezzük ki. Ezzel /ii/-t igazoltuk. $\square\square\square$

4. K_n^2 4-rétű fedéseiről.

K_n^2 4-rétű fedései esetében a 2.Tételhez hasonló strukturátételt nem mondunk ki, mert nem érné meg a vesződséget. Kimondjuk azonban a 2.Tétel 1. Következményének analógiájára a következőt:

4.Tétel: $H=K_n^2$ 4-rétű P partíciófedésénél $\vartheta(H/P//) \leq 3$.

4A.Tétel: Ha K_n^2 gráf éleit 4 színnel színezzük, akkor pontjai lefedhetők legfeljebb három egyszínű, összefüggő részgráf pontjaival.

Következmény: K_n^2 éleinek minden 4-színezésében van egy legalább $\left[\frac{n}{3}\right]^*$ pontu összefüggő egyszínű részgráf.

Megjegyezzük, hogy ezen következmény általánosítását a következő pontban fogjuk tárgyalni. A 4.Tétel lényegében pontos, amint azt a $t=2, r=4, b=3, n=9$ paraméterekkel rendelkező feloldható blokkrendszer mutatja. Ebből kiindulva minden 9-el osztható n -re konstruálható olyan 4-rétű partíciófedés, melynek fedéshipergráfjára $\vartheta = 3$. A konstrukció egyben a Következmény pontosságát is mutatja.

A 4.Tételt a 4A. alakjában fogjuk bizonyítani. A bizonyításhoz szükség lesz az alábbi lemmára:

Lemma: legyen $G=K_n^2$ csucsainak halmaza három diszjunkt, nem-üres részre felbontva: $V/G = \bigcup_{i=1}^3 V_i$. Tegyük fel, hogy G élei 4 szinnel vannak kiszínezve, olymódon, hogy V_i -re nem illeszkedik él, melynek színe i és csak az egyik végpontja van V_i -ben. $/i=1,2,3/$. Ekkor igaz a következő két állítás valamelyike:

1. G csucsai lefedhetők legfeljebb két, a 4. színben összefüggő részgráf csucsáival.

2. $G-V_i$ csucsai lefedhetők egy egyszínű összefüggő részgráf csucsáival valamely i -re. $/i=1,2,3/$.

Bizonyítás: A V_i és V_j közötti élek két szinnel vannak színezve, így a 9. Tétel, ill. annak 9A. megfogalmazása alapján $V_i \cup V_j$ lefedhető legfeljebb két összefüggő egyszínű részgráf csucsáival. Feltehető, hogy pontosan két-tővel fedhető le minden V_i, V_j pár, ellenkező esetben nincs mit bizonyítani - a lemma 2. állítása teljesül.

Ha valamelyik V_i, V_j pár, például V_1 és V_2 uniója lefedhető két, a negyedik színben összefüggő részgráffal, akkor osszuk V_3 pontjait két osztályba: A legyen azon pontok halmaza, melyekből indul 4. színű él V_1 vagy V_2 felé, B pedig legyen V_3-A . Ha $A=\emptyset$, akkor teljesül a lemma 2. állítása, ha $B=\emptyset$, akkor a lemma 1. állítása igaz. Feltehető ezért, hogy A és B nem üres. Ha A minden pontjából indul V_1 felé a 2. színben él, akkor a $V_1 \cup V_3$ lefedhető a 2. színben összefüggő részgráffal, hiszen B és V_1 között minden él színe 2-es. Ebben az esetben teljesül a lemma 2. állítása. Ha viszont A -ban van egy p pont, melyből V_1 minden pontjába 4. színű él fut, akkor a $V_1 \cup V_2 \cup$

$\cup \{p\}$ pontok közötti 4. színű élek egy összefüggő gráfot határoznak meg, ezért teljesül a lemma 2. állítása.

A fentiek alapján feltehetjük, hogy bármely két V_i és V_j egyesítése csak két különböző színű összefüggő részgráffal fedhető le. Könnyű belátni, hogy ekkor a fedés csak olyan lehet, melyben mindkét színű összefüggő részgráf pontjai lefedik V_i -t vagy V_j -t. Egyszerűen adódik / két esetet kell csak megnézni/ ebből, hogy $G-V_i$ valamely i -re lefedhető a 4. színben összefüggő részgráf csucsával, azaz a 2. állítás igaz. $\square\square\square$

A 4. Tétel bizonyítása: legyenek $G=K_n^2$ élei négy színnel kiszínezve, és tekintsünk tetszőleges p pontot G -ből. Legyen A_1, A_2, A_3 a p pontot tartalmazó, az 1., 2., 3. színekben összefüggő, maximális részgráfok pontthalmazai. Ezen halmazok által kapott diszjunkt felbontását $V/G/-$ nek X -el fogjuk jelölni, és indexként az X -hez azt írjuk, ahányadik A halmazban vannak egy halmaz pontjai a felbontásból. X_0 -al azon pontok halmazát jelöljük, melyek egyik A_i -ban sincsenek benne. Pl. X_{23} jelöli az A_2 -ben és A_3 -ban lévő, de A_1 -ben nem lévő pontok halmazát.

1. Ha $X_0 = \emptyset$, akkor A_i -k lefedik $V/G/-$ t, azaz $V/G/ = \bigcup_{i=1}^3 A_i$ és ezt akartuk bizonyítani. Tegyük fel ezért, hogy $X_0 \neq \emptyset$.

2. $X_{123} \neq \emptyset$, hiszen $p \in X_{123}$. X_{123} és X_0 között nyilván minden él 4. színű A_i -k maximalitása miatt, ezért az $X_{123} \cup X_0$ halmaz által 4. színben feszített részgráf összefüggő.

3. Ha $X_i = \emptyset$ valamely i -re / $i=1,2,3$ / pl. $X_1 = \emptyset$,

akkor A_2, A_3 és $X_{123} \cup X_0$ halmazok által a 2., 3., 4. színekben feszített részgráfok csúcsai lefedik G csúcsait és a tétel igaz.

4. Feltehetjük tehát 3. miatt, hogy $X_i \neq \emptyset$ $i=1,2,3$ esetén. Alkalmazhatjuk a lemmát ezen halmazokra, hiszen X_i és X_j között nem mehet sem i . színű sem j . színű él A_i és A_j maximalitása miatt. A lemmából két dolog következhet:

A; X_1 lefedhető két, a 4. színben összefüggő részgráf pontjaival, ekkor ezekhez a kettősmetszetek is hozzávehetők, hiszen X_1 és X_{23} , X_2 és X_{13} , X_3 és X_{12} között minden él 4. színű. $X_0 \cup X_{123}$ adja a harmadik halmazt G csúcsainak fedéséhez.

B; $X_1 \cup X_j$ lefedhető egy összefüggő egyszínű részgráf pontjaival. Tegyük fel pl. azt, hogy $X_1 \cup X_2$ lefedhető így. Ha $X_{12} = \emptyset$, akkor $X_1 \cup X_2$, A_3 és $X_{123} \cup X_0$ halmazok szolgáltatják a kívánt fedést. Ha $X_{12} \neq \emptyset$ és van X_0 és X_{12} között 4. színű él, akkor $X_{123} \cup X_0 \cup X_{12} \cup X_3$ összefüggő a 4. színben, ehhez $X_1 \cup X_2$ fedőhalmazát és A_3 -at hozzávéve kapjuk a kívánt fedést. Végül, ha X_0 és X_{12} között nincs 4. színű él, akkor közöttük minden él 3. színű. Ekkor $X_1 \cup X_2$ fedőhalmazához A_3 -at és $X_0 \cup X_{12}$ -t véve kapjuk a keresett fedést. $\square$

5. K_n^2 s-rétű partíciófedéseiről.

$s=2,3,4$ esetén az előző szekciókban már kaptunk eredményeket. Az A8 állítás, a 2. Tétel 1. Következménye és a 4. Tétel általánosítása lenne H. Ryser következő sejtése:
Sejtés: K_n^2 s-rétű partíciófedésénél a fedéshipergráf fe-

dési száma legfeljebb $s-1$.

A sejtés másik alakja:

Sejtés: K_n^2 minden s -színezésénél K_n^2 pontjai lefedhetők legfeljebb $s-1$ összefüggő egyszínű részgráf pontjaival.

A sejtés harmadik alakja:

Sejtés: Ha egy s osztályu hipergráfban $V = 1$, akkor $T \leq s-1$.

Ryser sejtése a fenténél általánosabb, a harmadik alakban elmondva így szól: egy s osztályu hipergráfban $T \leq V/(s-1)$. Ez $s=2$ esetén lényegében a Kőnig tétel [12].

Érdekes megfogalmazni ezt a sejtést a második alakban is:

Sejtés: Ha egy gráf éleit, melyben a független pontok maximális száma α , s színnel színezzük, akkor a gráf csúcsai lefedhetők legfeljebb $\alpha \cdot (s-1)$ számú összefüggő egyszínű részgráf csúcsaival. / $\alpha = 2$ esetén a Kőnig tétellel ekvivalens/.

Ebben a részben a Ryser sejtés egy következményét igazoljuk, nevezetesen a 2.Tétel 2.Következményének és a 4A.Tétel következményének általánosítását:

5.Tétel: K_n^2 s -rétű particiófedésénél a fedéshipergráf rangja legalább $\left[\frac{n}{s-1} \right]^*$.

Az előzőkhöz hasonlóan ezt a tételt is kimondjuk még két ekvivalens formában:

5A.Tétel: K_n^2 éleinek minden s -színezésében van egy legalább $\left[\frac{n}{s-1} \right]^*$ pontu összefüggő egyszínű részgráf.

5B.Tétel: Egy s osztályu n élű hipergráfban $V=1$ esetén van egy legalább $\left[\frac{n}{s-1} \right]^*$ foku pont.

Megjegyzés: $n=s-1/2u$ és $n=s-1/2u+1$ -re a tételek éle-

sek, ha létezik $v=s-1/2$, $k=s-1$, $r=s$, $\lambda=1$ paraméterű feloldható blokkrendszer. Ebben az esetben minden n -re feloszthatjuk K_n^2 pontjait $(s-1)^2$ részre egyenletesen, és ezen részekből, mint atomokból elkészítve a fenti blokkrendszert, a párhuzamos osztályok definiálják a particiófedést. Könnyű belátni, hogy a fedéshipergráf rangja $\left[\frac{n}{s-1}\right]^*$ -el osztva 1-hez tart. Kérdés azonban, hogy olyan s -re, melyre a blokkrendszer nem létezik, pl. $s=7$ -re, hogyan lehet olyan s -rétű particiófedést készíteni, hogy a fedéshipergráf rangja közelítse az $\left[\frac{n}{s-1}\right]^*$ értéket.

5.Tétel bizonyítása: a tétel következik a páros gráfokra vonatkozó 10.Tételből. Legyen ugyanis K_n^2 tetszőleges színezésében X egy tetszőleges egyszínű összefüggő komponens. Ha X K_n^2 összes pontját tartalmazza, nincs mit bizonyítani. Ellenkező esetben az X és $K_n^2 - X$ közötti teljes páros gráf élei $s-1$ színnel vannak színezve. A 10.Tétel szerint ekkor $\left[\frac{n}{s-1}\right]^*$ nagyságú összefüggő egyszínű részgráf létezik, ezzel a tételt igazoltuk.□□□

6. K_n^r particiófedései r -nél nem sokkal több rétűen.

Az 2. szekcióban igazoltuk, hogy K_n^r r -rétű particiófedésének fedéshipergráfja n rangú. Most azt vizsgáljuk, amikor r -nél több rétű particiófedésünk van K_n^r -en.

6.Tétel: Legyen $r \leq s < \frac{3r+1}{2}$ és $r \geq 3$. Ekkor K_n^r s -rétű particiófedésénél a fedéshipergráf csucsai lefedhetők s éllel, melyek közül minden csucs legalább r -et tartalmaz.

Ekvivalens alakban:

6A.Tétel: Ha $r \leq s < \frac{3r+1}{2}$ és $r \geq 3$, akkor egy s osztályu hipergráfban, melyben bármely r élnek van közös pontja, $T_r \leq s$.

1.Következmény: Ha $r \leq s < \frac{3r+1}{2}$ és $r \geq 3$, akkor K_n^r s-rétű particiófedésének fedéshipergráfja legalább $\left[\frac{rn}{s} \right]^*$ rangú.

Élszinezésre elmondva a következmény így szól:

1A.Következmény: $r \leq s < \frac{3r+1}{2}$ és $r \geq 3$ esetén K_n^r éleinek minden s -szinezésében van egy legalább $\left[\frac{rn}{s} \right]^*$ pontu egyszínű, összefüggő részhipergráf.

Az 1A.Következmény $s=1$ esetén az 1.Tételt adja. $s=r+1$ -re a becslés minden $r \geq 3$ -ra pontos, ezért ezt külön kiemeljük:

7.Tétel: K_n^r -nek $r \geq 3$ esetén minden $r+1$ -rétű particiófedésében a fedéshipergráf rangja legalább $\left[\frac{rn}{r+1} \right]^*$. K_n^r -nek van olyan $r+1$ -rétű particiófedése, melyben a rang pontosan $\left[\frac{rn}{r+1} \right]^*$.

7A.Tétel: K_n^r -nek $r \geq 3$ esetén az élek minden $r+1$ -szinezésében van egy legalább $\left[\frac{rn}{r+1} \right]^*$ pontu egyszínű, összefüggő részhipergráf, és van olyan $r+1$ -szinezés, amelyben pontosan ennyi a legnagyobb összefüggő, egyszínű részhipergráf mérete.

1.Megjegyzés: Az $r \geq 3$ lényeges megszorítás, $r=2$ -re a fenti tételek nem igazak. Ebben az esetben a 3.Tétel érvényes. Azt, hogy a 7. és 7A. Tétel pontos, az 1. szekció Pl. példája mutatja.

2.Megjegyzés: A 6.Tétel nagyságrendileg a lehető legjobb,

ezt a P2. példa mutatja az 1. szakaszból, itt ugyanis a bázishipergráf rangja $/r-1/ju+u$ és $s=r+j$, ezért

$$\frac{\frac{rn}{r+j}}{/r-1/ju+u} = \frac{\frac{r//r-1/ju+/j+1/u/}{r+j}}{/r-1/ju+u} = \dots = \frac{\frac{1}{1+\frac{1}{r}}}{1 + \frac{1}{1+\frac{1}{j}}}$$

és ez 1-hez tart, ha $\frac{1}{r}$ 0-hoz és r végtelenhez tart.

Speciálisan tehát minden fix j -re $/1 \leq j < \frac{r+1}{2}$ / asszimptotikusan pontos a tétel, de pl. $j = [\sqrt{r}]$ esetén is.

3.Megjegyzés: A 6.Tétel $\frac{3r+1}{2}$ -nél kisebb rétű particiófedésekkel foglalkozik. Az 1. szakasz P3. példája azt mutatja, hogy $\frac{3r+3}{2}$ -rétű particiófedés esetén a 6. Tétel már nem asszimptotikusan pontos. Ennél a példánál ugyanis

$$\frac{\frac{rn}{s}}{r/r - \frac{1}{3}/} = \frac{\frac{r \cdot r/r + 1/}{\frac{3r+3}{2}}}{r/r - \frac{1}{3}/} = \frac{2r}{3r - 1} \quad \text{és ez } \frac{2}{3} \text{ -hoz tart}$$

ha r végtelenhez.

6.Tétel bizonyítása: $r=s$ esetén igaz a tétel, ezt az 1.

Tétel biztosítja. Legyen $r < s < \frac{3r+1}{2}$. Feltehetjük, hogy K_n^r -nek olyan s -rétű particiófedése van adva, melyben egyik párhuzamos osztály sem felesleges, azaz minden i -re van olyan C_i fedőhalmaz az i . párhuzamos osztályból, hogy $j \neq i$ esetén $C_i \not\subseteq C_j$, ahol C_j a j . párhuzamos osztály egy fedőhalmaza. /Ellenkező esetben indukciót alkalmazhatunk/. Válasszuk ki tehát $C_1, C_2, \dots, C_s$ fedőhalmazokat különböző párhuzamos osztályokból, úgy, hogy ezek a

fedéshipergráf maximális élei legyenek. Jelölje $L/H/$ a $C_1, C_2, \dots, C_s$ élekből /és K_n^r pontjaiból/ álló H hipergráf élgráfját, tehát $L/H/-$ nak s pontja van, és két pont között pontosan akkor van él, ha a megfelelő H -beli éleknek van közös pontja. Legyen $j=s-r$, ekkor feltételünk szerint $j < \frac{r+1}{2}$.

Bebizonyítjuk, hogy a H hipergráfban minden pont foka legalább r . Ebből a tétel már következik. Először egy lemmát bizonyítunk:

Lemma: $L/H/-$ ban a független él maximális száma legalább $j+1$.

Lemma bizonyítása: Ha $x_1y_1, \dots, x_ky_k$ egy maximális független élrendszer $L/H/-$ ban, akkor ezen él végpontjainak elhagyásával visszamaradó X ponthalmaz üres és minden x_iy_i pár teljesíti a következő két tulajdonság valamelyikét:

1. x_i -ből vagy y_i -ből nem fut él X -be
2. x_i -ből és y_i -ből egyetlen él fut X ugyanazon pontjához.

Válasszuk ki minden x_iy_i párból azt a pontot, melyből legfeljebb egy él fut X felé, ezen pontok alkossák az Y halmazt. Az Y -beli pontoknak megfelelő H -beli éleknek van olyan reprezentánsrendszere $V/H/-$ ban, mely idegen az X -nek megfelelő H -beli élektől, hiszen ha Y egy pontja nincs X -el összekötve, akkor ezen pontnak megfelelő H -beli él tetszőleges pontja megfelel, ha pedig Y egy y pontja egyetlen X -beli x ponttal van összekötve, akkor az y -nak megfelelő H -beli élből kivonva az x -nek megfe-

lelő H -beli élt, a különbség /nem üres, mert nincsenek tartalmazkodó élek H -ban/ tetszőleges pontja megfelel. A C_i -k átszámozásával elérhető, hogy az X -nek megfelelő H -beli élek legyenek $C_1, \dots, C_u$, az Y -nak megfelelő H -beli élek $C_{u+1}, \dots, C_v$ és az utóbbiakból választott reprezentáns rendszer pedig $p_{u+1}, \dots, p_w$. / $w \leq v$ /. Ha $w < r$, akkor $\bigcup_{i=1}^u C_i$ -től idegen pontokkal egészítsük ki a p_i pontok halmazát, ha $w > r$, akkor hagyjunk el néhány p_i pontot, esetleg C_i halmazt is, ha $u > r$ - olymódon, hogy az új indexhatárokra $\max\{u', w'\} = r$ legyen. Tekintsük azt az r osztályu teljes T hipergráfot, melynek osztályai a $C_1, C_2, \dots, C_u$ halmazok és a $p_{u'+1}, \dots, p_w$ pontok. / $u' < u$ esetén a pontok nem szerepelnek/. Ezen T hipergráf élei nem lehetnek az $1, 2, \dots, u'$ -edik párhuzamos osztályba tartozó fedőhalmazzal lefedve, mert T egy éle tartalmaz pontot C_i -ből $1 \leq i \leq u'$ -re és C_i -n kívülről is. Nem lehet T egy éle olyan párhuzamos osztályból sem fedve, amelyben az a C_i van, melyet p_i reprezentál $u'+1 \leq i \leq w'$ -re, mert C_i -ből tartalmaz pontot / p_i -t magát/, de tartalmaz C_i -n kívüli pontot is, hiszen feltevéssünk szerint C_i legfeljebb egy élt metsz $C_1, \dots, C_u$ élek közül és $u' \geq 2$ mivel $u' \geq r-j > \frac{r-1}{2}$ / $j < \frac{r+1}{2}$ / és $r \geq 3$. Ilyen módon T éleit legalább v párhuzamos osztály nem fedi, ha $w < r$ és legalább r párhuzamos osztály nem fedi, ha $w \geq r$. Miután azonban $v = r+j - |Y|$ és $j - |Y| \geq 0$, ezért $v \geq r$, így elmondhatjuk, hogy T éleit legalább r számú párhuzamos osztály fedőhalmazai nem fedik, azaz legfeljebb $r+j-r=j$ számú párhuzamos osztály fedőhalmazai

fedhetik. Alkalmazzuk a 3. Fejezet 8. Tételét, mely szerint $r+1-j$ számú osztályát lefedti T -nek a T éleit fedő j számú párhuzamos osztály valamelyik F fedőhalmaza. Ha $|Y| \leq j$, akkor felhasználva, hogy $r+1-j > j / \frac{r+1}{2} > j$ ekvivalens $s < \frac{3r+1}{2}$ -vel/ F tartalmaz egy C_i élt valamely $1 \leq i \leq u$ -ra, ami ellentmondás, hiszen ez a C_i maximális volt, azaz önmagán kívül más él nem fedheti. Így $|Y| = k > j$, tehát legalább $j+1$ független él van $L/H/-$ ban. $\square$

Folytatva a 6. Tétel bizonyítását, válasszunk ki $j+1$ független élt $L/H/-$ ből. Indirekt módon bizonyítunk. Tegyük fel, hogy H -ban van olyan pont, melynek foka r -nél kisebb, legyen ez x_1 . Jelöljük I_1 -el azon i indexek halmazát, melyre $x_1 \in C_i$, I_2 -vel azon i indexek halmazát, melyre $x_1 \notin C_i$. $|I_1| < r$ feltevésünk szerint. Két esetet különböztetünk meg:

A. ha $|I_1| \leq j+1$, akkor $j+1-|I_1|$ független él van $L/H/-$ ban melyek végpontjainak megfelelő élek H -ban az x_1 -et tartalmazó élektől különbözők. Ezen élekből kiválasztható $j+1-|I_1|$ számú pont, melyek az x_1 -et nem tartalmazó élekből $2/(j+1-|I_1|)$ számot lefognak, ezen pontok halmaza legyen X_1 . Az X_1 halmaz és az x_1 pont által le nem fogott H -beli él számát legfeljebb $s-2/(j+1-|I_1|) - |I_1|$, ezért

$\max \{ |I_1|, s-2/(j+1-|I_1|) - |I_1| \} / i /$
 számú pont kiválasztható H -ból, melyek az I_1 -beli indexű él egyikében sincsenek benne, továbbá az x_1 és X_1 által le nem fogott él mindegyikét metszik. Ezt az X_2 halmazt úgy konstruáljuk, hogy az x_1 és X_1 által le

nem fogott élekből kivonjuk az I_1 -beli indexű éleket és a különbségalmazokból választunk pontokat. /A különbség nem üres, mivel H -ban nincsenek tartalmazkodó élek/. Ha $/i/$ -ben a két szám, melynek maximumát vesszük, nem egyenlő, akkor bizonyos x_1 ill. X_1 által le nem fogott élekből nem kell kivonni I_1 -beli indexű élt /ha a második mennyiség a nagyobb/ vagy bizonyos I_1 -beli indexű élekhez külső pontot kell választani, nem törődve azzal, hogy ez milyen x_1 és X_1 által le nem fogott halmazban van benne /ha az első mennyiség nagyobb $/i/$ -ben/. Az $\{x_1\} \cup X_1 \cup X_2 = X$ halmaz H összes élet lefogja és "elkerüli" azaz minden H -beli e élhez van olyan $x \in X$, hogy $x \notin e$. Ha belátjuk, hogy $|X| \leq r$, akkor ez ellentmondás, hiszen ekkor X -et tetszőlegesen r elemű halmazzá egészítve ez az éle K_n^r -nek nem lehet lefedve egyetlen fedőhalmazzal sem. Valóban:

$|X| \leq 1+j+1-|I_1| + s-2/j+1-|I_1| / - |I_1| = s-j = r$, amennyiben $/i/$ -ben a 2. tag adja a maximumot, és

$|X| \leq 1+j+1-|I_1| + |I_1| = j+2 \leq r$, ha $/i/$ -ben az 1. tag adja a maximumot. $j+2 \leq r$ $r \geq 3$ -ből és $j < \frac{r+1}{2}$ -ből következik.

B. $|I_1| > j+1$ esetén az A. esethez hasonlóan járunk el, csak ekkor a független élekre / és az X_1 halmazra/ nincs szükség. X_2 halmazt V/H -ban ekkor úgy konstruáljuk, hogy az I_1 -beli indexű halmazokat és az I_2 -beli indexűeket párosítjuk /amíg lehet/ úgy, hogy mindig egy I_1 -beli indexű élből vonunk ki egy I_2 -beli indexű élt, és a különbségből választunk pontot. Ekkor az X_2 halmaz

$$\max /|I_1|, |I_2|/ \quad /ii/$$

számosságu lesz, ezért az $X = \{x_1\} \cup X_2$ számosságára

$|X| \leq 1 + |I_1| \leq r$, ha /ii/-ben az első tag a nagyobb, mivel $|I_1| < r$ feltevés volt és

$|X| \leq 1 + |I_2| = 1 + s - |I_1| < 1 + s - j + 1 = s - j = r$, ha a második tag adja a maximumot /ii/-ben. /Itt $|I_1| > j + 1$ -et használtuk fel./

Mind az A. , mind a B. esetben ellentmondásra jutottunk, ezért $|I_1| < r$ feltevésünk helytelen volt, ezzel a 6.Tételt igazoltuk. $\square\square\square$

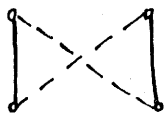
3. Teljes r osztályu hipergráfok particiófedései.

1. Ebben a részben néhány, r osztályu hipergráfokra vonatkozó eredményt vizsgálunk, melyek önmagukban is érdekesek, de felhasználásra kerülnek más tételek bizonyítására is.

8.Tétel: Legyen H egy r osztályu teljes hipergráf és H -n egy s -rétű particiófedés. Tegyük fel, hogy $1 \leq s \leq r+1$ és $r \geq 3$. Ekkor van olyan fedőhalmaz, mely H -nak legalább $r+1-s$ osztályát lefedi.

Megjegyzés: A tétel a következő alakban is megfogalmazható: ha egy H r osztályu $/r \geq 3/$ teljes hipergráf éleit s színnel színezzük, akkor valamelyik színben van egy összefüggő, legalább $r+1-s$ osztályt tartalmazó részgráf.

Következmény: Ha egy r osztályu teljes hipergráf éleit úgy fedjük particiókkal, hogy minden fedőhalmaz valódi módon kettévágja a hipergráf minden osztályát, akkor legalább $r+1$ particióra van szükség $r \geq 3$ esetén. $r=2$ re két partició is elég, mint ezt az alábbi ábra mutatja:

Megjegyzés: A 8.Tétel éles, abban az értelemben, hogy minden $1 \leq s \leq r+1$, $r \geq 3$ esetén van olyan H r osztályu teljes hipergráf és H -n olyan s -rétű particiófedés, melyben minden fedőhalmaz H -nak legfeljebb $r+1-s$ osztályát tartalmazza. Ilyen H -t a következőképpen konstruálhatunk:

H pontjait egy r sorból és s oszlopból álló mátrixban ábrázoljuk, a sorok felelnek meg H osztályainak. Az i . partició az i . oszlop felső $s-1$ eleméből és ennek komplementer halmazából áll.

8.Tétel bizonyítása: Legyenek $C_1, C_2, \dots, C_s$ olyan fedőhalmazok a particiófedés $1., 2., \dots, s$. particiójából, melyek mindegyike H legalább egy élet lefedi./Ha ilyen C_i -ket nem tudunk választani, akkor indukcióval $s-1$ partició is lefed/. Tegyük fel, hogy ezen fedőhalmazok egyike sem teljesíti a tétel követelményét, azaz H -nak legfeljebb $r-s$ osztályát tartalmazzák. Ebben az esetben minden C_i halmaz legalább s osztályt metsz H -ban valódi módon. Feltehető, hogy $s \geq 2$, hiszen $s=1$ esetén állításunk evidens. Válasszunk ki két különböző osztályt H -ból, melyek egyikét C_1 , másikat C_2 metszi valódi módon. Válasszunk ki egy ezen osztályoktól különböző harmadik osztályt H -ból és ebből egy a pontot./ $r \geq 3$ /. Tegyük fel, hogy pl. $a \in C_1$ és $a \notin C_2$ - látni fogjuk, hogy egyéb illeszkedés esetén is hasonlóan megy a bizonyítás. A C_1 -et valódi módon metsző osztályból vegyünk egy b pontot úgy, hogy $b \notin C_1$, a C_2 -t valódi módon metsző osztályból pedig c pontot, úgy, hogy $c \in C_2$. Könnyű látni, hogy a, b, c pontok között van kettő, melyek C_1 -re és C_2 -re ellenkezően illeszkednek, hiszen $b \in C_2$ esetén a és b , $c \notin C_1$ esetén a és c , $b \notin C_2$ és $c \in C_1$ esetén b és c megfelel. Ezt a két pontot x_1 -el és x_2 -vel jelöljük. Megjegyezzük, hogy x_1 és x_2 különböző osztályból való. Ha $x_1, x_2, \dots, x_j$ már ki van választva és $j < s$, akkor x_{j+1} -et válasszunk ki úgy, hogy

x_{j+1} H egy újabb osztályában legyen az előző x_i -k osztályaihoz képest, továbbá C_{j+1} -ben való tartalmazkodásra x_1 -hez képest. ellenkezően viselkedjen. Ez elérhető, mert feltevésünk szerint C_{j+1} legalább s osztályt metsz valódi módon, és $x_1, x_2, \dots, x_j$ $j < s$ miatt nem "ronthatja el" ezek mindegyikét. A fenti eljárással kiválasztott $x_1, \dots, x_s$ pontokat szükség esetén egészítsük ki további pontokkal úgy, hogy H egy E élét kapjuk. Ez az él nem lehet lefedve egyik partícióval sem, hiszen, ha a j. partíció lefed, akkor $x_1, x_j \in E$ miatt $x_1, x_j \in C_j$, konstrukciónk azonban ennek ellentmond. Ezzel beláttuk, hogy $C_1, C_2, \dots, C_s$ valamelyike legalább $r+1$ -s osztályt tartalmaz H-ból. $\square$

9.Tétel: Legyen H r-osztályu teljes hipergráfon P r-rétü partíciófedés. Ekkor $\beta(H/P) \leq r$.

9A.Tétel: Ha H teljes r osztályu hipergráf éleit r színnel színezzük, akkor H pontjai lefedhetők legfeljebb r számú egyszínű összefüggő részhipergráf pontjaival.

9.Tétel bizonyítása: r szerinti indukcióval bizonyítunk. Legyen $r=2$ és tekintsük az első partíciót. Ha ebben valamely F fedőhalmaz belemetsz a páros gráf mindkét osztályába, X-be és Y-ba, akkor a kívánt fedést adja

- F ha $X \cap F = X$ és $Y \cap F = Y$
- F és $(X - (X \cap F)) \cup Y$ -t tartalmazó fedőhalmaz a második partícióból, ha $X \cap F \neq X$ és $Y \cap F = Y$.
- F és $(Y - (Y \cap F)) \cup X$ -et tartalmazó fedőhalmaz a második partícióból, ha $X \cap F = X$ és $Y \cap F \neq Y$.
- $(X - (X \cap F)) \cup (Y \cap F)$ -et és $(Y - (Y \cap F)) \cup (X \cap F)$ -et

tartalmazó fedőhalmazok a második particióból, ha $X \cap F \neq X$ és $Y \cap F \neq Y$.

Ha az első particióban nincs olyan fedőhalmaz, mely a páros gráf mindkét osztályába belemetsz, akkor a második partició triviális, azaz egyetlen fedőhalmaza lefed, ezzel az $r=2$ esetet elintéztük.

Legyen most $r \geq 3$ és tekintsük H r osztályu teljes hipergráf r -rétű particiófedését. A 8.Tétel alapján van olyan F fedőhalmaz, mely H egy osztályát tartalmazza. H' $r-1$ osztályu teljes hipergráf pontjait definiáljuk úgy, hogy H -ból hagyjuk el az F által lefedett osztályt, más osztályokból pedig válasszunk F által le nem fedett pontokat, ha ilyen nincs, akkor tetszőleges pontot. Ha F H' minden élét lefedi, akkor nincs mit bizonyítani. H particiófedése H' -n $r-1$ rétű particiófedést indukál, mert H F -et tartalmazó particiójában csak F fed élt. Az indukciós feltevés alapján H' pontjai legfeljebb $r-1$ fedőhalmazzal lefedhetők, ezek kibővítései és F adják H kívánt fedését. $\square\square\square$

Megjegyzés: A 9.Tétel pontos, abban az értelemben, hogy minden H r osztályu teljes hipergráfnak, melyben van egy legalább r pontu osztály, van olyan r -rétű particiófedése, melynél a fedési szám pontosan r . Ezt úgy definiálhatjuk, hogy a legalább r pontu osztályt r nem üres diszjunkt részre bontjuk, és az i . partició az i . rész pontjaiból és a többi osztályokból és ennek komplementeréből áll.

2. Teljes páros gráfok particiófedései.

A következő tétel teljes páros gráfokra $r=2$ / vonatkozik és Lehel Jenővel bizonyítottuk az 5.Tételhez segédtevéként, de önmagában is érdekes:

10.Tétel: Ha egy n pontu teljes páros gráfon adott egy t rétű particiófedés, akkor a fedéshipergráf rangja legalább $\left[\frac{n}{t}\right]^*$.

10A.Tétel: Ha G n pontu teljes páros gráf éleit t színnel színezzük, akkor van G -nek egy egyszínű, összefüggő, legalább $\left[\frac{n}{t}\right]^*$ pontu részgráfja.

Megjegyzés: a tétel "nagyjából" pontos. Ha G egy teljes páros gráf, akkor mindkét kromatikus osztályát osszuk fel egyenletesen t részre és ezen részek közötti éleket színezzük ki a t -t teljes páros gráf egy 1 -faktorokra bontása szerint - egy 1 -faktornak egy szín feleljen meg. Ebben a színezésben minden színben "nagyjából" $\left[\frac{n}{t}\right]^*$ az összefüggő komponensek pontszámának maximuma. Ha G valamelyik osztályának pontszáma osztható t -vel, akkor pl. pontosan $\left[\frac{n}{t}\right]^*$ ez a maximum.

Megemlítjük ezzel kapcsolatban a következő sejtést:
/Lehel Jenővel sejtjük/

Sejtés: Ha G teljes páros gráf éleit t színnel színezzük, akkor G csucsai lefedhetők $2/t-1$ / egyszínű összefüggő részgráf csucsáival.

1.Megjegyzés: a $t=2$ eset a 9.Tétel speciális esete.

2.Megjegyzés: $t=3$ -ra könnyű igazolni a sejtést: elég valamely színben egy komponenst tekinteni, ha ez A és B halmazokból tevődik össze, akkor A és $Y-B$ ill. B és $X-A$ közöt-

ti teljes páros gráfok két színnel vannak színezve, így ezek 2-2 egyszínű összefüggő részgráffal lefedhetők a $t=2$ eset alapján. /X és Y a páros gráf két osztályát jelöli./

3.Megjegyzés: $2/t-1/$ helyett $2t-1$ -et írva a sejtés igaz, ez triviális: legyen pq egy piros él. A p-re és q-ra illeszkedő piros élek és a p-ből ill. q-ból induló nem piros csillagok által meghatározott részgráfok adják a kívánt fedést. Ugy tűnik, hogy ez a sejtés is hasonlít Ryser már említett sejtéséhez / mely szerint teljes gráf éleit t színnel színezve $t-1$ összefüggő egyszínű részgráf csúcsaival lefedhetők a teljes gráf csúcsai/ abból a szempontból, hogy $t-1$ helyett $t-t$ írva triviális állítást kapunk.

4.Megjegyzés: $2/t-1/$ nél kisebb számra a sejtés nem igaz, ezt a következő példa mutatja: Tekintsük azt a páros gráfot, melynek felső osztályában $t-1$ pont, az alsóban $t!$ pont van. A $t!$ pontot fogjuk fel úgy, mint t elem $t-1$ osztályu ismétlés nélküli variációját. A fenti i. pont és a lenti $a_1 a_2 \dots a_{t-1}$ permutáció közötti él színe a_i . Ezt a gráfot $t=3$ -ra az alábbi ábra mutatja:

11.Tétel: A fent definiált páros gráf csúcsait $2/t-1/$ -nél kevesebb összefüggő egyszínű részgráf csúcsaival nem lehet lefedni.

Bizonyítás: Feltehetjük, hogy a fedés a felső pontokra

illeszkedő csillagokból áll. Rendezzük úgy el a fenti pontokat, hogy az i . pontra x_i számú egyszínű csillag illeszkedjen a fedésből és $x_1 \leq x_2 \leq \dots \leq x_{t-1}$ teljesüljön. Belátjuk azt, hogy valamely i -re $x_i \geq i+1$. Ha ugyanis $x_i \leq i$ minden $1 \leq i \leq t-1$ esetén, akkor válasszunk egy olyan szint, mely a $t-1$ -edik pontra illeszkedő fedőcsillagok színétől különböző, ezután olyat, mely a $t-2$. pontra illeszkedő fedőcsillagok színétől és a már választott szintől különböző, és így tovább. $x_i \leq i$ feltételünk biztosítja, hogy ez az eljárás folytatható. Így $t-1$ szint választottunk ki, és az az alsó pont, mely az i . felső ponttal éppen az ahhoz választott színnel van összekötve, nem lehet lefedve - ez ellentmondás.

Van tehát egy olyan i , hogy $x_i \geq i+1$. Ekkor

$$\sum_{j=1}^{t-1} x_j = \sum_{j=1}^{i-1} x_j + \sum_{j=i}^{t-1} x_j \geq (i-1) + (i+1) + (t-i) = 2t-1$$

Belátjuk, hogy a jobboldal $2/t-1$ -nél nem kisebb, azaz

$$(i-1) + (i+1) + (t-i) \geq 2(t-1) \quad \text{ami } i=1 \text{ esetén}$$

egyenlőség, különben átrendezve és $i-1$ el leosztva $t \geq i+1$ egyenlőtlenségbe megy át, ami igaz, hiszen $t-1$ pont van felül. Azt kaptuk, hogy

$$\sum_{j=1}^{t-1} x_j \geq 2(t-1) \quad \text{és ezt akartuk belátni.}$$

5. Megjegyzés: A sejtést elég olyan színezésekre bebizonyítani, amelyben minden színben minden összefüggő egyszínű részgráf teljes páros gráf. Ha ugyanis H egy olyan egyszínű pl. piros összefüggő részgráf, amely nem teljes, akkor legyen ennek a, b egy hiányzó, azaz másszínű, pl. kék éle. Ekkor felbontásunk a következő lehet: H -hoz vegyük hozzá az a és b pontból induló összes piros élt - ez lesz

az első részgráf. ab élhez vegyük hozzá az a-ból és b-ből induló összes kék élt - ez lesz a második részgráf. A felbontás többi részgráfját az a-ból és b-ből induló egyszínű, pirostól és kéktől különböző csillagok alkotják. Ezek száma legfeljebb $2/t-2/$ és ehhez jön még a már definiált két részgráf. Így legfeljebb $2/t-1/$ számú egyszínű összefüggő részgráf csúcsaival lefedtük a teljes páros gráf összes csúcsát.

10.Tétel bizonyítása: A tételt a 10A. alakjában bizonyítjuk. A bizonyítás lényege annak kimutatása, hogy a keresett $\left[\frac{n}{t}\right]^*$ pontu összefüggő egyszínű részgráfot abban a színben megtaláljuk, amely színben a legtöbb éle van G-nek.

Tekintsük a következő szélsőérték feladatot: adott m, n, M természetes számokhoz keresendők olyan $r, x_1, \dots, x_r$ és $y_1, \dots, y_r$ nem negatív egészek / r -ről feltesszük, hogy pozitív/, hogy

/i/ $\sum_{i=1}^r x_i = m, \sum_{i=1}^r y_i = n, x_i + y_i \leq M$ minden $1 \leq i \leq r$ -re, és az $f = \sum_{i=1}^r x_i y_i$ a lehető legnagyobb. Az /i/-nek eleget tevő x_i és y_i sorozatokat egyszerűen megoldásnak fogjuk nevezni. Egy megoldásban x_i, y_i párt telítettnek nevezük, ha $x_i + y_i = M$, míg $x_i + y_i < M$ esetén telítetlennek. Bebizonyítjuk a következő lemmát:

Lemma: Az /i/ feladatnak van olyan $a_1, \dots, a_k; b_1, \dots, b_k$ optimális megoldása, melyre

A. Egyetlen telítetlen pár van /ez lehet a 0,0 pár/.

B. Ha a_k, b_k jelöli a telítetlen párt, akkor $a_i \geq a_k$ és $b_i \geq b_k$ minden $1 \leq i < k$ -ra.

Bizonyítás: legyen $a_1, \dots, a_k; b_1, \dots, b_k$ a feladatnak olyan

optimális megoldása, melyben a lehető legtöbb pár telített és ezeken belül a lehető legkevesebb párból áll. Belátjuk, hogy ezzel a választással a lemma állításai teljesülnek.

Ha lenne két telítetlen pár, a_1, b_1 és a_2, b_2 , akkor legyen pl. $a_1 \leq a_2$. Ha $b_1 \leq b_2$, akkor a_1 -et és b_1 -et csökkentve, míg a_2 -t és b_2 -t megfelelően növelve továbbra is optimális megoldást kapunk, de e növelések során vagy az a_2, b_2 pár telítetté válik, vagy az a_1, b_1 párból lesz a 0,0 pár, és ekkor ezt elhagyjuk. Mindkét esetben ellentmondásba kerülünk a választott megoldás definíciójával. Ha $a_1 \leq a_2$ de $b_1 > b_2$, akkor b_1 -et csökkentjük és b_2 -t növeljük ugyanannyival, ekkor a célfüggvény nem csökken, tehát továbbra is optimális megoldást kapunk. E művelet során $b_1' = b_1 - b$, $b_2' = b_2 + b$, ezért vagy az a_2, b_2' telített lesz, vagy $b_1' \leq b_2'$ bekövetkezik. Az első eset ellentmondás, a második esetben viszont az a_1, b_1' és a_2, b_2' párra $a_1 \leq a_2$ és $b_1' \leq b_2'$ - azaz a már tárgyalt esetre jutunk, mely ellentmondáshoz vezetett. Ezzel A.-t igazoltuk, hiszen ha egyáltalán nincs telített pár, azt úgy fogjuk fel, hogy a 0,0 párt telítetlen párként hozzávesszük a megoldáshoz.

B. bizonyításához tegyük fel, hogy a telítetlen a, b párra és a telített a', b' párra pl. $a' < a$. Defináljuk e párok helyett az $a'+1, b'-1$ és $a-1, b+1$ párokat. Azt állítjuk, hogy e cserével a célfüggvény értéke nő./Az, hogy továbbra is megoldást kapunk, nyilvánvaló./ Ehhez azt kell belátni, hogy

$$/a'+1//b'-1//+a-1//b+1// > a'b'+ab \text{ azaz } a-a'+b'-b > 0.$$

$a+b < a'+b'$, mivel a, b telítetlen és a', b' telített, azaz

$a-a' < b'-b$. Másrészt $a-a' \geq 1$ feltevésünk szerint, ezért $b'-b$ legalább 2, ami bizonyítja a kívánt egyenlőtlenséget. Ellentmondásra jutottunk azzal, hogy megoldásunk optimális volt. $\square$

Polytatva a tétel bizonyítását, tegyük fel, hogy G gráfunknak piros színben van a legtöbb éle. G piros színű élei komponenseket határoznak meg, legyenek $x_1, \dots, x_r$ és $y_1, \dots, y_r$ a komponensek pontszámai G alsó ill. felső osztályában. Jelöljük továbbá m -el és n -el G alsó és felső osztályának pontszámát. Nyilván $\sum_{i=1}^r x_i = m$, $\sum_{i=1}^r y_i = n$. Tegyük fel, hogy állításunk nem teljesül, ami azt jelenti, hogy

$$x_i + y_i \leq \left\lceil \frac{m+n}{t} \right\rceil - 1 = M \text{ minden } i\text{-re. Az itt definiált}$$

M -el $/m$ és n -el/ az $x_1, \dots, x_r$; $y_1, \dots, y_r$ megoldásai a lemmában szereplő feladatnak, ezért a lemma által biztosított optimális megoldásra a célfüggvény nem kisebb, azaz

$$\sum_{i=1}^r x_i y_i \leq \sum_{i=1}^k a_i b_i \quad /ii/.$$

/iii/ jobboldala a következőképpen írható:

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^k a_i b_i &= \frac{1}{2} \left(\sum_{i=1}^{k-1} (a_i + b_i)^2 - \sum_{i=1}^{k-1} a_i^2 - \sum_{i=1}^{k-1} b_i^2 \right) + a_k b_k = \\ &= M/m - a_k/ - \sum_{i=1}^{k-1} a_i^2 + a_k b_k. \quad \sum_{i=1}^{k-1} a_i^2 \text{-et alulról becsülhetjük, felhasználva, hogy négyzetösszeg adott összeg mellett akkor a legkisebb, ha egyenletes a felbontás. Ezért} \end{aligned}$$

$$\sum_{i=1}^k a_i b_i \leq M/m - a_k/ - \frac{(m-a_k)^2}{k-1} + a_k b_k \quad /iii/$$

Felhasználva, hogy G -nek legalább $\left\lceil \frac{mn}{t} \right\rceil$ piros éle van, /ii/ és /iii/-ből kapjuk:

$$\left\lceil \frac{mn}{t} \right\rceil \leq \sum_{i=1}^r x_i y_i \leq \sum_{i=1}^k a_i b_i \leq M/m - a_k/ - \frac{(m-a_k)^2}{k-1} + a_k b_k$$

Felhasználva, hogy $k-1 = \frac{m+n-a_k-b_k}{M}$, $M/m-a_k/-t$ kiemelve

$$\left[\frac{mn}{t} \right]^* \leq \frac{M/m-a_k // n-b_k /}{m+n-a_k-b_k} + a_k b_k$$

Belátjuk, hogy ennek pontosan az ellenkezője igaz:

$$\left[\frac{mn}{t} \right]^* > \frac{M/m-a_k // n-b_k /}{m+n-a_k-b_k} + a_k b_k \text{ ami ellentmondás.}$$

Felhasználva a $p \leq [p]^* < p+1$ egyenlőtlenséget, a felső egész részt elhagyhatjuk, $M = \left[\frac{m+n}{t} \right]^* - 1$ helyett pedig $\frac{m+n}{t}$ -t írhatunk, azaz elég belátni az

$$\frac{mn}{t} \geq \frac{m+n}{t} \cdot \frac{m-a_k // n-b_k /}{m+n-a_k-b_k} + a_k b_k \text{ egyenlőtlenséget.}$$

Megfelelő átrendezés után ez így írható:

$a_k n^2 + b_k m^2 - a_k b_k / t + 1 // m + n / + t a_k b_k / a_k + b_k / \geq 0$. Ha a_k vagy b_k 0, akkor ez nyilván igaz, egyébként $a_k b_k$ -val leosztva és átrendezve

$\frac{m^2}{a_k} - /t+1/m + \frac{n^2}{b_k} - /t+1/n + t/a_k + b_k / \geq 0$ adódik. Belátjuk, hogy

$$m \geq a_k / t + 1 / \text{ és } n \geq b_k / t + 1 / \quad /iv/$$

és ebből már az egy sorral feljebb lévő egyenlőtlenség következik. Mivel

$$M = \left[\frac{m+n}{t} \right]^* - 1 \text{ és } M = \left[\frac{m+n}{k-1} \right] \text{ ezért } k-1 \geq t,$$

azaz $k \geq t+1$. A lemma B. állítása szerint a_k és b_k -nál a többi a_i -k ill. b_i -k nem nagyobbak, ezért

$$m = \sum_{i=1}^k a_i \geq k \cdot a_k \geq /t+1/a_k \text{ és } n = \sum_{i=1}^k b_i \geq k \cdot b_k \geq /t+1/b_k.$$

Ezzel /iv/-et igazoltuk, és egyben a 10. Tételt is. $\square$

4. $\underline{Y}_k$ és $\mathcal{T}$ kapcsolatáról hipergráfok összegében.

1. $\underline{Y}_k$ és $\mathcal{T}$ kapcsolata hipergráfok t -szerezésében.

Legyen H egy egyszerű hipergráf, ennek t -szerezését, H^t hipergráfot a következő módon definiáljuk / t természetes szám/: H^t csucsai H csucsai, élei pedig H t számu, különböző élének egyesítésekként írhatók, azaz

$$V/H^t = V/H \quad E/H^t = \left\{ \bigcup_{k=1}^t E_k : E_k \in E/H, E_i \neq E_j \text{ ha } i \neq j \right\}$$

A következő tétel C.Berge sejtése volt/[4]278. oldal/:

12.Tétel: [9] Ha H Helly tulajdonságu és $\underline{Y}_t/H^t \leq t$, azaz H^t bármely $t+1$ élének van közös pontja, akkor $\mathcal{T}/H^t \leq t$.

A 12.Tétel éles a következő értelemben:

13.Tétel: [9] Minden $t \geq 2, u \geq 1$ -hez létezik H Helly tulajdonságu hipergráf, melyre $\underline{Y}_{t-1}/H^t \leq t-1$, azaz H^t bármely t élének van közös pontja és $\mathcal{T}/H^t \geq u$.

Természetes kérdés az, hogy ne csak H^t -re, hanem H^t részhipergráfjaira is bizonyítsunk a 12.Tételben szereplő tulajdonságot. Ehhez azonban nem elég az, hogy H Helly tulajdonságu, amint ezt a következő tétel mutatja:

14.Tétel: 9 Minden $t \geq 2, u, k \geq 1$ esetén van olyan H Helly tulajdonságu hipergráf és H^t -nek olyan H' részhipergráfja, hogy $\underline{Y}_{k-1}/H' \leq k-1$, azaz bármely k élnek van közös pontja és $\mathcal{T}/H' \geq u$.

Kérdés azonban, hogy H normalitása nem biztosítja e a 12. Tétel analogonját H^t minden részhipergráfjára:

Kérdés: Ha H normális hipergráf és H' H^t olyan részhipergráfja, melyre bármely $t+1$ él metszi egymást, azaz

$\mathcal{V}_t/H'/\leq t$, igaz-e, hogy $\mathcal{T}/H'/\leq t$?

Könnyű belátni, hogy a válasz igenlő, ha H intervallumrendszer a számegegyenesen, vagy pl. ha H páros gráf. Ha H egy fa részfarendszer, akkor a válasz csak $t \leq 3$ esetben ismert [7].

Ha H^t részhipergráfjairól csak azt tesszük fel, hogy bármely t élnek van közös pontja, azaz $\mathcal{V}_{t-1} \leq t-1$, akkor H normalitása mellett is csak negatív eredményt tudunk állítani:

15.Tétel: Minden $t \geq 2$, $u \geq 1$ -hez van olyan H normális hipergráf és H' részhipergráfja H^t -nek, melyre H' bármely t élének van közös pontja, azaz $\mathcal{V}_{t-1}/H'/\leq t-1$ és $\mathcal{T}/H'/\geq u$.

A $t=2$ speciális esetben a 15.Tétel még erősebb formában is igaz:

16.Tétel: Minden $u \geq 1$ -hez van olyan H páratlan kört nem tartalmazó hipergráf és H' részhipergráfja H^2 -nek, hogy $\mathcal{V}/H'/=1$ és $\mathcal{T}/H'/\geq u$.

12.Tétel bizonyítása: Jelölje G $L/H/$ komplementerét. Tekintsük az

$$A = \{ x : x \in V/G/, d/x/ \geq t \} \quad \text{halmazt, ahol } d/x/$$

x pont fokát jelöli. Belátjuk, hogy $|A| < t$. Tegyük fel ugyanis, hogy $|A| \geq t$ -ekkor választhatunk $x_1, x_2, \dots, x_t$ különböző csucsokat G -ből, úgy, hogy $d/x_i/ \geq t$ minden i -re $1 \leq i \leq t$. Az $Y_1, \dots, Y_t$ csucshalmazokat definiáljuk úgy, hogy $|Y_i| = t$ és Y_i minden pontja legyen x_i -vel szomszédos.

Legyen $Y_0 = \{x_1, \dots, x_t\}$. Tekintsük H^t azon E_i éleit, melyek Y_i pontjainak megfelelő H -beli élek egyesítésekként írhatók $i=0, 1, \dots, t$ -re. Így $t+1$ élt definiáltunk H^t -ben, és könnyű látni, hogy ezeknek nincs közös pontja - ez ellentmondás. Beláttuk tehát, hogy $|A| < t$, ebből Tomescu egy tétele szerint/ [3], 430. oldal/ következik, hogy G kromatikus száma legfeljebb t , azaz $L/H/$ csucsai lefedhetők legfeljebb t teljes gráffal. H Helly tulajdonságu, ezért a teljes gráfok pontjainak megfelelő éleknek van közös pontjuk, így $\mathcal{T}/H/ \leq t$ - ebből $\mathcal{T}/H^t/ \leq t$ adódik.□□□

13. Tétel bizonyítása: E tétel bizonyításánál és a többi negatív eredmény bizonyításánál felhasználjuk a következő lemmát:

A.Lemma: Minden G gráfhoz van olyan H Helly tulajdonságu hipergráf, melyre $L/H/$ izomorf G -vel.

Bizonyítás: Könnyű ellenőrizni, hogy G maximális teljes gráfjaiból álló hipergráf duálisa megfelel H -nak.

Legyen G olyan gráf, melyben bármely kör t^2 -nél hosszabb és kromatikus száma legalább $u+t$. Ilyen gráf létezése [11]-ből következik. Legyen H olyan Helly tulajdonságu hipergráf, hogy $L/H/$ izomorf G komplementerével. Ilyen H létezését az A.Lemma biztosítja. Belátjuk, hogy $\mathcal{T}/H^t/ \geq u$. Ha $\mathcal{T}/H^t/ < u$ lenne, akkor van egy legfeljebb $u-1$ elemű lefogóhalmaza - ettől a lefogóhalmaztól csak $t-1$ H -beli él lehet idegen legfeljebb, ezért H -ban van egy $u-1+t-1$ elemű lefogórendszer, azaz $\mathcal{T}/H/ < u+t-1$, ez azonban ellentmond annak, hogy $L/H/$ teljes gráfokkal való

fedéséhez legalább $u+t$ teljes gráfra van szükség.

Megmutatjuk, hogy H^t bármely t élének van közös pontja. Legyen $E_1' = \bigcup_{j=1}^t E_{1j}$, $E_2' = \bigcup_{j=1}^t E_{2j}$, ..., $E_t' = \bigcup_{j=1}^t E_{tj}$. H^t -ben t számu él, ahol E_{ij} -k H -beli éleket jelölnek. y_{ij} jelölje az E_{ij} élnek megfelelő csucst L/H -ban. Az $Y = \{y_{ij} : 1 \leq i, j \leq t\}$ csucsk által feszített részgráf komplementere nem tartalmaz kört, mivel $|Y| \leq t^2$. Ebből kifolyólag az Y halmaz pontjai elrendezhetők úgy, hogy bármely $y \in Y$ -hoz legfeljebb egy olyan $y' \in Y$ van melyre $y < y'$ és y, y' él nincs benne L/H -ban. Válasszunk ki csucskat Y -ból a következő algoritmus szerint: kezdetben legyen $Y' = \emptyset$. Ha van olyan $y_{ij} \in Y - Y'$, hogy y_{ij} össze van kötve Y' minden pontjával és $y_{km} \in Y'$ -ből $i \neq k$ következik, akkor a legkisebb ilyen y_{ij} -t vegyük be Y' -be. /A legkisebb a fenti rendezésben értendő/. Ezen új Y' -vel folytassuk az eljárást, egészen addig, míg nem tudunk már további y_{ij} pontot választani.

Belátjuk, hogy Y' minden $1 \leq i \leq t$ -re tartalmaz olyan csucst, melynek első indexe i . Ha ez nem lenne igaz, akkor valamely i -re az $y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{it}$ csucsk egyike sem lenne Y' -ben. Minden k -ra és y_{ik} -ra van olyan $y^k \in Y'$ hogy $y^k < y_{ik}$ és y, y_{ik} él nincs L/H -ban. /Ellenkező esetben y_{ik} bekerült volna Y' -be/. Mivel $|Y'| < t$, ezért van olyan k és k' , melyre $y^k = y^{k'}$, ami ellentmond Y rendezésének.

Y' ezért minden E_i' élet reprezentál - azonban Y' teljes gráf, ezért H Helly tulajdonsága miatt $\bigcap_{i=1}^t E_i' \neq \emptyset$. Ezzel a bizonyítást befejeztük. $\square\square\square$

14. Tétel bizonyítása: G gráfot a következő módon definiál-

juk: Legyen G_1 gráf minden köre k -nál hosszabb és kromatikus száma $2u$ -nál nagyobb. G csucsait mátrix-alakban képzeljük el, melynek t sora és $V/G_1/$ oszlopa van. G éleit az első két sor definiálja: G_1 komplementerét helyezzük el az első két sorba, még pedig úgy, hogy az egymás feletti pontok egymásnak feleljenek meg egy izomorfizmusnál. Az első sor és a második sor közötti összes élt még hozzávesszük a gráfhoz. Tekintsünk egy olyan H Hellyi típusu hipergráfot, melyre $L/H/$ izomorf G -vel. H' részhipergráf álljon G oszlopainak megfelelő élek unióiból. Könnyű igazolni, hogy H' eleget tesz a tétel követelményeinek.□□□

15. Tétel bizonyítása: Tekintsünk egy $ut+2/t-1/$ sorból és t oszlopból álló mátrixot, melyből a jobb felső és bal alsó sarokelemeket elhagyjuk. Ezen csonkitott mátrix elemei legyenek G gráf csucsai. G két csúcsa legyen éllel összekötve pontosan akkor, ha különböző oszlopban vannak, és a kisebb oszlopindexű csúcs "magasabban" van, azaz sorindexe kisebb. Az így definiált G gráf maximális teljes részgráfjaiból képezett hipergráf duális hipergráfja H legyen. Ekkor H Hellyi tulajdonságú hipergráf, és $L/H/$ izomorf G -vel. H' hipergráf álljon G t -edik, $t+1$ -edik, ..., ut -edik sorának megfelelő élek egyesítéséből. Ekkor H' H^t részhipergráfja lesz.

A. H normális hipergráf - ehhez azt kell igazolni, hogy G maximális teljes gráfjaiból, mint élekből álló hipergráfban a pontok bármely V részhalmazára $g/V/ = \alpha/V/$, azaz a V pontjait lefedő teljes gráfok minimális száma megegyezik a V -ben lévő maximális üres gráf pont-

számával./Ha V -t, mint G pontjainak részhalmazát tekintjük/. Ha a G gráf éleit úgy irányítjuk, hogy minden él "lefelé" mutasson, akkor G parciálisan rendezett halmaz lesz - így V által feszített részgráf is az. Dilworth ismert tételét alkalmazva $\rho(V) = \alpha(V)$ adódik.

B. H' -ben bármely t élnek van közös pontja. Valóban, H' t számú élének G t elemű sorai felelnek meg. A legkisebb indexű sor első eleme, a következő sor második eleme, ..., a legnagyobb indexű sor t . eleme teljes gráfot definiál G -ben, ezért H Helly tulajdonsága miatt ezen pontoknak megfelelő H -beli éleknek van közös pontja.

C. $\tau(H') \geq u$, mivel H^t -nek legfeljebb t számú élét lehet egy ponttal lefogni, tekintve, hogy G -ben t -nél nagyobb teljes gráf nincs. $\square$

16. Tétel bizonyítása: ehhez elég azt észrevenni, hogy $t=2$ esetén az előző bizonyításban szereplő G gráf páros gráf, ezért maximális teljes részgráfjaiból álló hipergráf önmagga, ennek duális hipergráfja nem-tartalmaz páratlan kört, hiszen egy h hosszúságú körnek a duálisban is megfelel egy h hosszúságú kör.

2. $\vee_k$ és τ kapcsolata diszjunkt hipergráfok összegében.

Hipergráfok t -szerezésének mintájára bevezethetjük diszjunkt hipergráfok összegét is. Az összeg definíciója megfelel egyéb strukturákon szokásos összeg-definícióknak: ha $H_1, H_2, \dots, H_t$ olyan hipergráfok, melyek csúcshalmazai páronként diszjunktak, akkor az összeg-hipergráf csúcsai a komponensek csúcsainak, élei pedig a komponensek

éleinek egyesítéseként írhatók, azaz

$$V / \sum_{i=1}^t H_i / = \bigcup_{i=1}^t V / H_i / \text{ és } E / \sum_{i=1}^t H_i / = \left\{ \bigcup_{i=1}^t E_i : E_i \in E / H_i / \right\}.$$

A 12. Tétel megfelelője itt már minden részhipergráfra igaz:

17. Tétel: Ha t diszjunkt Helly tulajdonságu hipergráf összegében H' olyan részhipergráf, melyben bármely t élnek van közös pontja, akkor $\mathcal{T} / H' / \leq t$ és van olyan t elemű lefogóhalmaz, melynek minden komponensben van egy-egy pontja.

Ha az összegről csak annyit teszünk fel, hogy bármely két élnek van közös pontja, ebből még nem lehet $\mathcal{T}$ -ra becslést adni /mely csak t -től függ/, még akkor sem ha H -ról feltételezzük, hogy normális.

18. Tétel: Minden u természetes számhoz van olyan H_1 és H_2 normális hipergráf, melyek diszjunktak és H összegükre $V / H / = 1$ de $\mathcal{T} / H / \geq u$.

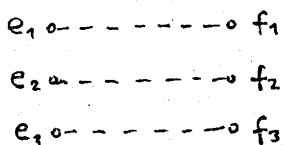
Érdekes, hogy normális hipergráf helyett kiegyensúlyozott /balanced/ hipergráfokat véve már pozitív eredményt tudunk állítani, sőt pozitív eredményt tudunk mondani azokra a hipergráfokra is, melyek Helly tulajdonságuak, továbbá minden három hosszúságu körükben van olyan él, mely a kör mindhárom pontját tartalmazza. Mint arra Frank András rámutatott, ezen hipergráfok pontosan azok, melyekben minden alhipergráf részhipergráfjai Helly tulajdonságuak. Ennek a megjegyzésnek alapján ezeket a hipergráfokat erősen Helly tulajdonságuaknak nevezhetjük. Erősen Helly tulajdonságu hipergráfok osztályába tartoznak a kiegyensúlyozott /balanced/ hipergráfok.

19.Tétel: Minden t -hez és k -hoz van olyan $f/t, k/$ szám, hogy amennyiben t diszjunkt erősen Helly tulajdonságú hipergráf összegének H' részhipergráfjára $V/H' / \leq k$, akkor $T/H' / \leq f/t, k/$.

Ez az eredmény a szerző egy régebbi tételéből következik / [10] 4.Tétel/ a következő, talán önmagában is érdekes lemma felhasználásával:

Lemma: Erősen Helly tulajdonságú hipergráf line-gráfja nem tartalmazhatja a három független élből álló gráf komplementerét. /Normális hipergráfra ez nem áll, hiszen ez a gráf perfekt/. Nevezzük el ezt a gráfot Q_3 -nak.

Lemma bizonyítása: Indirekt módon okoskodunk. Tegyük fel, hogy Q_3 gráf benne van feszített részgráfként H erősen Helly tulajdonságú hipergráf line gráfjában. Jelöljük Q_3 csúcsait az alábbi ábra szerint: $/e_1f_1, e_2f_2, e_3f_3$ élek hiányoznak a gráfból, a többi él megvan/

Tekintsük az e_1, X, e_2, Y, e_3, Z kört, ahol $X \in e_1 \cap e_2 \cap f_3$, $Y \in e_2 \cap e_3 \cap f_1$ és $Z \in e_3 \cap e_1 \cap f_2$. X, Y, Z pontok kiválaszthatók így, hiszen H Helly tulajdonságú. A kiválasztott pontok mind különbözők, hiszen, ha pl. $X=Y$ akkor $X \in e_1$ és $X \in f_1$, ami nyilván lehetetlen, hiszen e_1 és f_1 diszjunktak. Ezen kör egyik éle sem tartalmazza X, Y, Z mindegyikét: $Y \notin e_1$, $Z \notin e_2$ és $X \notin e_3$. Az ellentmondás a lemmát bizonyítja. $\square$

17.Tétel bizonyítása: H' éleinek számára vonatkozó indukcióval bizonyítunk. Legyenek $H_1, \dots, H_t$ diszjunkt Helly tulajdonságú hipergráfok és H' az összegük egy részhipergráfja. Tegyük fel, hogy igaz a tétel, ha H' -nak k -nál kevesebb éle van, és legyen $|E/H'| \neq k$. Legyen $e \in E/H'$ és $e = \bigcup_{i=1}^t e_i$ ahol $e_i \in E/H_i$. H' -e hipergráfnak indukciós feltevés szerint van t pontu lefogóhalmaza, $x_1, \dots, x_t$, olyan, hogy $x_i \in V/H_i$. Feltehető, hogy minden x_i -hez van olyan éle H' -e -nek, melyet csak x_i fog le - ellenkező esetben x_i csucst hagyjuk el és helyette vegyünk tetszőleges csucst e_i -ből, így H' -nek a kívánt lefogóhalmazát kapjuk. Rendeljük a csak x_i -ben lefogott H' -e -beli élek H_i -be eső komponenseit x_i -hez, ez legyen F_i részhipergráfja H_i -nek. H' -e esetleges maradék éleinek komponenseit osszuk be tetszőlegesen különböző F_i -kbe. Ily módon egy-egy értelmű megfeleltetésünk van H' -e élei és $\bigcup_{i=1}^t F_i$ között.

Ha valamely i -re e_i metszi F_i minden élet, akkor H_i Helly tulajdonsága miatt $F_i \cup \{e_i\}$ -nek van közös pontja, ezzel x_i -t kicserélve H' -nek a kívánt lefogóhalmazát kapjuk. Ellenkező esetben minden e_i -hez van olyan $f_i \in F_i$ hogy $e_i \cap f_i = \emptyset$. Ezekhez az az f_i élekhez tartozó H' -e-beli élek halmaza legyen E' . $|E'| = t$, ezért az $E' \cup e$ élhalmaz $t+1$ elemű. Feltétel szerint ezen élhalmaznak van közös pontja, ez azonban lehetetlen, mert $e_i \cap f_i = \emptyset$ az i . komponensben. $\square$

18.Tétel bizonyítása: G két színnel színezett teljes gráfot definiáljuk a következő módon: pontjai egy u soru és u oszlopu mátrix elemei, és két pont közötti él piros, ha

a két pont nincs egy sorban, kék, ha a két pont nincs egy oszlopban. Ilymódon egy él több szint is kaphat. Legyen G_p és G_k a piros ill. kék élek által meghatározott gráf. G_p és G_k perfektt gráfok /legegyszerűbb módon úgy látható ez, hogy komplementerük perfektt cf. [13]/ ezért maximális teljes gráfjaikból képzett hipergráf duálisa normális [13]. Ezen hipergráfok összegét nézve $\gamma=1$, hiszen G -ben bármely két pont között van piros vagy kék él. Másrészt $T_{\geq u}$ az összegre, hiszen G csucsai nem fedhetők le u -nál kevesebb egyszínű teljes részgráffal, tekintve, hogy egy egyszínű teljes részgráfnak legfeljebb u pontja van. $\square\square\square$

5. Nem csökkenthető lefogóhalmazok számáról.

Vizsgáljuk meg, hogy egy hipergráfnak hány, legfeljebb k elemű lefogóhalmaza lehet, pontosabban, hogy milyen felső becslés adható erre, mely csak k -tól és a hipergráf rangjától függ. A kérdés csak olyan lefogóhalmazokra érdekes, melyek nem csökkenthetők, azaz melyekből tetszőleges pontot elhagyva már nem kapunk lefogóhalmazt. Nevezzük az ilyen nem csökkenthető lefogóhalmazokat minimálisnak.

20.Tétel: Egy r rangú H hipergráfban legfeljebb r^k minimális, k -nál nem nagyobb elemszámú lefogóhalmaz lehet.

A tételt $k = T/H$ ra alkalmazva adódik:

1.Következmény: Egy r rangú H hipergráfban legfeljebb $r^{T/H}$ számú T/H elemű lefogóhalmaz lehet.

2.Következmény: / [13], 53. oldal 2.tétel/ r rangú γ -kritikus H hipergráfban legfeljebb γ^r él lehet. /Egy hipergráf γ -kritikus, ha bármely élét bármely pontjával csökkentve γ megnő./

Bizonyítás: tekintsük azt a H' hipergráfot, melynek pontjai H pontjai, élei pedig H -ból vett γ számú él egyesítéseként írhatók. H' rangja legfeljebb γ^r és H minden éle egy minimális, legfeljebb r elemű lefogóhalmaz. /A minimalitás H γ -kritikusságából következik./ A 20. tételt alkalmazva a következményt kapjuk. $\square$

20.Tétel bizonyítása: k szerinti indukció. $k=1$ -re a tétel

igaz. Legyen $k > 1$ és válasszuk ki H tetszőleges e élét. H -nak minden minimális lefogóhalmaza metszi e -t és e egy x pontját legfeljebb r^{k-1} ilyen lefogóhalmaz metszheti, hiszen egy ilyen T lefogóhalmaz esetén $T - \{x\}$ lefogóhalmaza $H - x$ -nek, még pedig minimális és legfeljebb $k-1$ elemű. Miután e -nek legfeljebb r eleme van, ezért $r \cdot r^{k-1} = r^k$ lefogóhalmaz lehet legfeljebb. $\square\square\square$

6. Fogalmak, jelölések.

Ebben a fejezetben felsoroljuk a legfontosabb fogalmakat és jelöléseket.

Hipergráfnak nevezünk egy $H=V/H/, E/H//$ párt, ahol $V/H/$ egy véges halmaz, $E/H/$ pedig $V/H/$ részhalmazainak egy véges rendszere. Rendszert mundtunk halmaz helyett, mert egy részhalmaz többször is szerepelhet $E/H/-$ ban. Ha minden részhalmaz legfeljebb egyszer szerepel $E/H/-$ ban, akkor egy szerű hipergráfról beszélünk. $V/H/$ halmazt H csucsainak, vagy pontjainak, $E/H/-$ t pedig H éleinek mondjuk.

Mindig feltételezzük, hogy egy hipergráf éleinek egyesítése a csucsok halmaza.

H' hipergráfot H részhipergráfiának nevezzük, ha H' élei H élei közül valók és H' pontjait H' éleinek egyesítése adja. H' hipergráfot H hipergráf alhipergráfiának nevezzük, ha pontjai $V/H/$ egy részhalmaza, élei pedig H éleinek ezzel a részhalmazzal való metszetei.

Egy hipergráf rangja egy maximális sok csucsból álló elemszáma. Egy csucs foka a csucsra illeszkedő élek száma. Két hipergráf izomorf, ha csucsaik között egy-egy értelmű éltartó megfeleltetés létesíthető. q hosszúságú láncnak nevezzük az $x_1, E_1, x_2, E_2, \dots, x_q, E_q, x_{q+1}$ sorozatot, ahol x_i -k különböző csucsok, E_i -k különböző élek és $x_k, x_{k+1} \in E_k$ $k=1, 2, \dots, q$ esetén. Ha $x_{q+1}=x_1$, akkor q

hosszuságu körről beszélünk.

Egy hipergráf összefüggő, ha bármely két különböző pontja láncsal összeköthető. Könnyű igazolni, hogy minden hipergráf egyértelműen felbontható összefüggő komponensekre.

$H = (V, E)$ hipergráf duális hipergráfja, H' a következő: H' élei H csucsainak, H' csucsai H éleinek felelnek meg és H' -ben csucs élre /él csucsra/ pontosan akkor illeszkedik, ha H -ban a megfelelő él csucsra /csucs élre/ illeszkedik.

Egy hipergráf uniform, ha minden éle ugyanannyi csucsból áll. Egy hipergráf s osztályu, ha csucsai s diszjunkt nem üres osztályban vannak és minden éle minden osztályból egyetlen pontot tartalmaz. Teljes s osztályu hipergráf az, mely s osztályu és minden lehetséges él egyszeres multiplicitással benne van. K_n^r jelöli a teljes n csucsu r rangu uniform hipergráfot, melynek élei n csucs összes r elemű részhalmazából állnak. Mindig feltesszük, hogy $r \leq n$.

$\mathcal{V}_k$ -val jelöljük egy hipergráf azon részhipergráfjának maximális elemszámát, melyben minden csucsra legfeljebb k él illeszkedik e részhipergráfból. $\mathcal{T}_k$ -val jelöljük azon csucsrendszer minimális elemszámát, melyre minden él legalább k számú csucst tartalmaz ezen csucsrendszerből. Egy csucs többször is kiválasztható. $\mathcal{V}_1$ és $\mathcal{T}_1$ helyett a $\mathcal{V}$ és $\mathcal{T}$ jelölést szokásos használni. $\mathcal{V}$ a független élek maximális száma, $\mathcal{T}$ pedig az éleket lefogó csucrok minimális száma. Általában, ha egy élhalmaz pá-

ronként ~~függjunkt~~ élekből áll, akkor független élekről beszélünk, és egy csucshalmazt lefogóhalmaznak nevezünk, ha minden él tartalmaz legalább egy csucst e halmazból. Megjegyezzük, hogy $\mathcal{V}$ -nek és $\mathcal{T}$ -nak a duális hipergráfon α /erős stabilitási szám/ és ϱ /fedési szám/ felel meg.

H hipergráf élgráfjának, vagy line-gráfjának nevezzük, és L/H -val jelöljük azt a gráfot, melynek csucspontjai H éleinek felelnek meg és két csucs pontosan akkor van összekötve L/H -ban, ha a megfelelő H-beli éleknek van közös pontjuk.

Ha H egy hipergráf és $x \in V/H$, akkor x elhagyását V/H -ból és minden x-et tartalmazó élből x levágásának nevezzük. Ha x-et elhagyjuk V/H -ból és E/H -ból elhagyjuk az összes x-et tartalmazó élt, akkor x elhagyásáról beszélünk. Ezt a műveletet $H-x$ -el jelöljük.

Egy hipergráf Helly tulajdonságú, ha bármely részhipergráfjára $\mathcal{V}=1$ -ből $\mathcal{T}=1$ következik. Egy hipergráf normális, ha bármely részhipergráfjára $\mathcal{V} = \mathcal{T}$. Egy hipergráf kiegyensúlyozott, vagy balanced, ha bármely páratlan körében van olyan él mely a kör legalább három pontját tartalmazza. Ismeretes, hogy balanced hipergráf normális és normális hipergráf triviálisan Helly tulajdonságú.

Szögletes zárójel egész részt jelöl, * -al a jobbsarkában felső egész részt.

Hivatkozások

- [1] B.Andrásfai: Remarks on a paper of Gerencsér and Gyárfás, Annales Univ. Sci. Bud. de Rol. Eötvös, Sect. Math. XIII. 1970. 103-107.
- [2] Zs.Baranyai: On the factorization of the complete uniform hypergraph. Coll.Math. Soc. J.Bolyai 10. Infinite and Finite sets. 91.
- [3] C.Berge, Graphs and Hypergraphs, North Holland, 1973
- [4] C.Berge-D.Ray-Chaudhuri /editors/ Hypergraph Seminar, Lecture notes in Math. 411.
- [5] d.Ray-Chaudhuri - R.M.Wilson: The existence of resolvable block designs. In A Survey of Comb. Theory, North Holland, 1973
- [6] L.Gerencsér -A.Gyárfás: On Ramsey type problems. Annales Univ.Sci Bud. de Rol. Eötvös S.Math. X. 1967, 167-170.
- [7] A.Gyárfás -J.Lehel: A Helly type problem in trees. Coll. Math. Soc. J. Bolyai 4. Combinatorial Theory and its Applications, 1969 571-584
- [8] A.Gyárfás: On Ramsey covering numbers. Coll. Math. Soc. J.Bolyai, 10. Infinite and Finite sets, 1973 801-816.
- [9] A.Gyárfás: A note on Hypergraphs having the Helly property. Submitted to Discrete Mathematics.
- [10] A.Gyárfás: A Ramsey type theorem and its applications to Relatives of Helly's theorem. Periodica Math. Hung. Vol. 3. 1973. 261-270
- [11] A.Hajnal-P.Erdős: On chromatic number of graphs and set systems, Acta Math. Acad.Sci. Hung.17.1966.61-99.
- [12] Kőnig Dénes: Gráfok és mátrixok, Mat.Fiz. Lapok, 38 1931, 116-119.
- [13] Lovász László: Doktori értekezés, 1977